

**KÜLTÜR VE İMGE:
OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E TÜRK BASININDA
AMERİKAN KADINI İMGESİ***

**CULTURE AND IMAGE:
THE IMAGE OF AMERICAN WOMEN IN THE TURKISH PRESS
DURING THE TRANSITION PERIOD FROM THE OTTOMAN
EMPIRE TO THE TURKISH REPUBLIC**

Feyza KURNAZ ŞAHİN**

Öz

Bu çalışmanın temel amacı, Osmanlı Devleti'nin son dönemi ve Cumhuriyetin ilk yıllarında yayımlanan *Servet-i Fûnun*, *Musavver Malumat-ı Nafia*, *Mehasin*, *Mecmua-yı Ebuzıyya*, *Asar-ı Nisvan*, *Resimli Kitap*, *Süs ve diğer* dergiler ve kaynaklar dikkate alınarak Amerikan kadını imgesini çözümlenerek tanımlanır. Bilindiği gibi XIX. yüzyıldan itibaren başlayan Türk modernleşmesi, kadının kamusal ve toplumsal alanda daha görünür olmasını sağlamıştır. Tanzimat sonrası kadınlarda başlayan bu hareket, II. Meşrutiyet'ten itibaren daha örgütlü hale gelmiştir. Bunun bir sonucu olarak özellikle şehirli kadınlar arasında kadınların hak ve hukukunu savunan çeşitli dernek ve cemiyetler oluşturulmuş, bilahare kadın meselesini dile getiren basın organları kurulmuş ve kadınlara yönelik yayın yapan dergiler neşredilmiştir.

Kadınlara yönelik basın organlarının oluşması, Osmanlı kadınlarını dünya kadınlarından haberdar etmeye yönelik yazıların da kaleme alınmasına zemin hazırlamıştır. Bu meyanda ABD, Fransız, İngiliz, Alman, Japon ve Afrika kadınlarının kültürleri ve hakları ile ilgili çok sayıda yazı kaleme alınmıştır. Bu dönemde araştırma konusunu oluşturan ABD kadını ile ilgili de kültürel yazında ciddi oranda makale neşredilmiştir. Basındaki yazılar Türk toplumunda bir "Amerikan kadını" imgesinin oluşmasına da önayak olmuştur. Bu yazılarda genellikle ABD'deki kadın hakları, moda, eğitim ve kadının toplumdaki yeri ve vazifeleri ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır.

Osmanlı basınında çok kültürlü ve çok dinli bir toplum olan ABD kadınının irdelenmesi ve buna yönelik değerlendirmelerin yapılması, Türk kadınının modernleşmesi çerçevesinde dünya kadınlığında meydana gelen değişimleri takip etmesi açısından dikkate değerdir. Öte yandan Osmanlı'nın son dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında yayımlanan dergilerde ABD kadını ile ilgili çok sayıda makalenin varlığı, modernleşme açısından ABD kadınının Osmanlı kadınına bir örneklem oluşturabileceği düşüncesinden kaynaklanmış olmalıdır. Araştırmada bütün bu hususlar dikkate alınarak Osmanlı basınında ABD kadınına algılama biçimi, bu algının oluşmasına etki eden yazarlar ve onların değerlendirmeleri kapsamlı bir şekilde ve tarihsel bir bakış açısıyla ortaya konulmuş olacaktır.

* Bu çalışma Afyon Kocatepe Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimince kabul edilen 16.KARİYER.11 numaralı proje kapsamında desteklenmiştir. Ayrıca araştırma, 28 Nisan-1 Mayıs 2016 tarihlerinde İtalya'nın Milano şehrinde düzenlenen "New Trends in Social and Liberal Sciences Symposium" başlıklı uluslararası sempozyumda sunulan aynı başlıklı sözlü bildirinin genişletilmesiyle oluşturulmuştur.

** Dr. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölüm Başkanlığı fsahin@aku.edu.tr

Anahtar Kelimeler

ABD Kadını, Modernleşme, Kültür, İmge, Osmanlı Toplumunu, Basın, Cumhuriyet

Abstract

The main purpose of this study is to analyze the image of American women considering *Servet-i Fûnun*, *Musavver Malumat-ı Nafia*, *Mehasin*, *Mecmua-yı Ebuziyya*, *Asar-ı Nisvan*, *Resimli Kitap*, *Süs* and other journals published during the last era of the Ottoman Empire and the first years of the Republic, among other sources. Starting from the 19th century, Turkish modernization has provided women with a more prominent role in public and social affairs. Starting after the Tanzimat Reform Era, this process has become more organized since the Second Constitutionalist Period. As a result of this, various associations and communities defending women's rights have emerged, especially among women living in cities. Several media outlets focusing on women's issues have been founded, in addition to published journals on this topic.

These media outlets informed Ottoman women about women across the globe. In this respect, various writings were written regarding the cultures and rights of women in the USA, France, England, German, Japan, and Africa. This article focuses on publications from this period that examined the lives of women in the USA. The writings in these media outlets also initiated the emergence of an "Image of the American Woman" in the Turkish society. These writings generally evaluated women's rights in the USA, their fashion, education, their place in society, and their duties.

In the Ottoman Press, examining and evaluating the lives of women in the USA, a multicultural and multi-faith society, is significant in terms of following the changes in international womanhood and their impact on the modernisation of Turkish woman. On the other hand, periodicals published during the last period of the Ottoman Empire and the first years of the Republic contain many articles related to American women that must have stemmed from idea that American women could be an ideal template for Ottoman women with regards to modernization. This research considers all these issues including the Ottoman media's conception of American women, the authors who helped form this conception, and their evaluations of American women. This will be analyzed from a historical perspective.

•

Keywords

American women, Modernization, Culture, Image, Ottoman Society, Media, Republic

GİRİŞ

Kadınların aile ve toplumda yoğunlukla tartışıldığı dönemler incelendiğinde iki önemli zaman kesiti dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi şehirleşme ve sanayileşmeye paralel olarak modernleşmenin getirdiği uzun bir zaman dilimini kapsayan değişim dönemleridir. Diğeri ise savaşlar, ihtilaller ve inkılâplar sürecidir ki, bu olağanüstü dönemlerde kadının statüsü hızlı bir şekilde değişmektedir (Acun 2007: 92). Değişimin hızlı ve sancılı olması, kadının statüsüyle ilgili tartışmaları da yoğunlaştırmaktadır. Nitekim Osmanlı'nın son döneminde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında, ifade edilen süreçlerden geçilmiş, kadın ve kadın haklarıyla ilgili tartışmalar basını meşgul etmiştir.

Esasen Osmanlı Devleti'nde kadının modernleşmesi ve kamusal alanda görünür olması Tanzimat Dönemi ile başlamıştır. Keza, Meşrutiyet döneminde kadının modernleşmesi ile ilgili çok sayıda yazı kaleme alınmış, kadınlara yönelik dergiler yayımlanmaya başlamıştır (Çakır 1996: 22-23; Kurnaz 1997: 82-83). Bu süreçte "Batılı" kadın modeli Türk kadınına örneklem olarak sunulmuştur. ABD kadını ise bu Batılı kadın imgesinin içinde değerlendirilmelidir. Bu dönemin süreli yayınlarında ABD kadınının, sosyal, ekonomik ve hukuki hakları üzerinde durulmuş ve bu alanlarda elde ettikleri kazanımlar değerlendirilmiştir. Öte yandan kadının günlük yaşantısı, aile hukuku, eğitim ve istihdam olanakları ve moda akımları dikkatle incelenmiştir. Kadın haklarını savunan bir çizgiye sahip olan dönemin kadın dergileri, Avrupa'da ve ABD'de en hızlı günlerini yaşayan kadın hakları sloganlarından etkilenmiş, bunu Osmanlı'da da uygulamaya çalışmıştır (Doğan 2012: 78; Kılıç 2015: 746).

Cumhuriyetle birlikte kadının statüsü ile ilgili tartışmalar devam etmiştir. Zira gelişmekte olan ülkelerdeki kadın haklarıyla ilgili gelişmeler, Türk kadınının Milli Mücadele'de üstlendiği rol, keza ulus inşası ve çağdaşlaşma kapsamında Cumhuriyet rejimi, "ideal kadına" ulaşmaya çalışmıştır. Bu meyanda Cumhuriyet döneminde kadın hakları ile ilgili gelişmeler fikir ve siyaset adamları tarafından desteklemiştir. Keza kadının kamusal alanda görünür olması Türk milliyetçiliğinin ve çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşmanın en önemli göstergelerinden birisi olmuştur. Bu noktada Cumhuriyet'in ortaya koyduğu ideal kadın imajı erkeklerle birlikte omuz omuza mücadele veren, fedakâr ve kahraman kadındır (Acun 2007: 92-93; Kaplan 1998: 7; Kartal 2008: 216; Eliuz 2008: 179; Gelgeç Bakacak, 2009: 629; Arat 1998: 86-87). Bu şekilde Türkiye'de ideal kadına ulaşmak için Batılı kadın modelleri sıklıkla irdelenmiş, Amerikan kadını ve ABD'de kadınların statüleriyle ilgili yaşanan gelişmeler dikkatle takip edilmiştir.

1. Türk Basınında Amerikan Kadını İmgesinin Oluşumu

Amerikan kadını imajının gerek Osmanlı'nın son dönemi ve gerekse Cumhuriyet'in ilk yıllarında biçimlendiği süreç göz önüne alındığında Türkiye'nin siyasi ve askeri olarak son derece sancılı bir dönemden geçtiği rahatlıkla görülebilir. Zira bu süreç savaşların yoğunluk kazandığı, Batılı devletlerle siyasi olarak çatışmaların yaşandığı aynı zamanda Batılılaşma hareketlerinin de devam ettiği dönemdir. Batılılaşma olgusunun yoğunluk kazandığı bu süreçte Osmanlı matbuatında dünya kadınlığı ile ilgili yaşanan gelişmeler yakından takip edilmiştir. Bu noktada ABD'de kadınlarla ilgili gelişmeler Osmanlı basınına yansımıştır. Osmanlı matbuatında ABD kadını imajının şekillenmesinde Avrupa kadınıyla kıyas oldukça önemlidir. Zira ABD kadını ile ilgili değerlendirmeler yapılırken, ABD kadını ile Avrupa kadını kıyaslanmış, ABD kadınının Avrupa kadınından farklı olduğu ortaya konularak bir imaj oluşturulmaya çalışılmıştır. Nitekim Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde basında irdelenen

ABD kadını çoğunlukla Avrupa basınından etkilenmiş, Avrupa'nın önde gelen ülkelerinde örneğin İngiltere, Fransa ve Almanya'da ABD kadını ile ilgili yayımlanan yazılar tercüme edilerek ABD kadınıyla ilgili bir imge oluşmuştur. Bu meyanda Osmanlı'nın son dönemi ile Cumhuriyet'in ilk yıllarında ABD kadını imajının oluşumunu etkileyen faktörler nelerdir? ABD kadını imgesi nasıl şekillenmiştir? Bunu değerlendirmek gereklidir.

Öncelikle şunu ifade etmek gerekir ki, bu dönemlerde ABD kadını ve kadınla ilgili yaşanan gelişmeler basında iki farklı şekilde ele alınmıştır. Şöyle ki, ABD'de kadının çalışma hayatındaki etkin varlığı, kadına verilen değer ve kadın hakları ile ilgili gelişmeler takdir edilirken, sosyal hayatta kadının oldukça serbest olması yadırganmış, kadının bu serbestliği "*Amerika'daki tuhaflıklar veya gariplikler*" söylemi üzerinden şekillenmiştir. Bu meyanda bir taraftan kadının toplumsal alandaki belirginliği, eğitim durumu, hukuki statüsü, kadınla ilgili toplumsal tutumların Osmanlı'dan oldukça farklı olduğu hatta Avrupa'ya dahi benzemediği vurgusu sıklıkla dile getirilirken öte yandan ABD kadını imgesi Batılı kadının "*en ilerlemiş, en tuhaf*" tarafı olarak vurgulanmıştır. Bu dönemde Osmanlı basınında "*Amerika, yeni dünya olduğu gibi yenilik dünyasıdır*" söylemi hakim olmuştur. ABD'nin sanatta, ekonomide hukukta, erkek ve kadın meselelerinde kısacası her alanda yenilik gösterdiğinin altı çizilmiştir.

Osmanlı matbuatı Amerika'daki bu ilerleyişin nedenini sorgulamıştır. Basında ABD'nin gelenekçilikten uzak, akıl ve mantık çerçevesinde hareket etmesi nedeniyle ilerlediğine ilişkin yaygın bir kanaat bulunmaktadır. Bu görüşe göre ABD'de; Avrupa'da ve Asya'da olduğu gibi eskilerden kalma, serbest yaşamaya müsaade etmeyen batıl fikirler hüküm sürmez. Amerika'da "*temiz bir hava, taze bir toprak, taze bir cemiyet, taze bir insaniyet*" bulunmaktadır. İnsanlar burada düşüncelerini ve akıllarını kullanarak yaşamakta olup geleneksel tutumlardan uzaktır. Bu nedenle Amerika, düşünce ve fikir hürriyetinin yaşandığı ülke olarak adlandırılmıştır (Ertuğruloğlu 1911: 297).

Öte yandan Türk basınında ABD kadını imgesi Avrupa matbuatı üzerinden şekillenmiştir. Çünkü ifade edilen zaman diliminde Türk basınında ABD kadını ile ilgili çıkan yazıların büyük bir çoğunluğu Avrupa dergilerinde ABD kadını ile ilgili yayımlanan makalelerin tercümesi şeklindedir. Bu makaleler genellikle Servet-i Fünun gibi Batılı çizgide yayın yapan dergilerde belli aralıklarla yayınlanmıştır. Dolayısıyla Osmanlı kamuoyu ABD kadınıyla ilgili fikirlerini daha ziyade Avrupa üzerinden, Avrupalı yazarların kaleme aldıkları yazılar üzerinden biçimlendirmiştir.

Türk basınında ABD kadını imajının oluşumunu daha iyi anlamak açısından ABD kadınının sosyal hayatı, aile ve evlenme usulleri, eğitim ve istihdamları ile ilgili tutumların basına nasıl yansımalarını irdelemek gereklidir.

2.ABD Kadınının Sosyal Hayatının Osmanlı Basınında Değerlendirilmesi

Amerika'da sosyal hayat Osmanlı'da her zaman merak konusu olmuştur. Dönemin dergilerinde Amerika ilgili yazılar ya da Amerika'ya gidenlerin burayla ilgili izlenimleri, Amerikan kadınları ile ilgili değerlendirmeleri son derece ilgi çekici konular arasındadır. Bununla ilgili olarak Servet-i Fünun Dergisi'nin 26 Temmuz 1895 tarihli nüshasında yayımlanan "*Amerikalı Bir Dilber, Amerika Nisvanı Hakkında Mutalaat*" başlıklı yazı son derece dikkat çekicidir. Bu makalede yazar, Amerika'da bulunmuş Zahit Bey adında bir arkadaşıyla diyalogunu ve ABD ile ilgili izlenimlerini aktarmıştır (Kadir 1895: 309). Bu diyalog, ABD'ye karşı hayranlığın ve eleştirel bakışın çelişkilerini gözler önüne sermektedir. Şöyle ki;

Birader! Amerika'nın herşeyi bizim için mu'cib-i ula ve hayret. Hele insanları, bu büsbütün başka.

-Nasıl Amerika'da ahlaksızlık ileriye mi gitti demek istiyorsunuz?

-Hayır bunu demedim. Hem de hiç diyemem. ...Amerikalılar akıl ve muhakemelerinin kabul ettikleri

şeyi icra için cesaret göstermişler derim. O kadar sefahat da var. Her nevi eğlence de var. Mamafihi kadınların hali bana kalırsa başka millet nisvanından kamilen ayrı ve gariptir (Kadir 1895: 310). Yazarın ifadelerinden anlaşılacağı üzere ABD kadını "garipliği ve/veya tuhaflığı" sembolü olarak gösterilmiştir.

Amerikan kadınıyla ilgili ortaya konulan imgelerden birisi de kadının toplum içindeki varlığının belirgin olması ve kendi başına özgürce hayat sürdürmesiyle ilgilidir. Nitekim bununla ilgili olarak ABD kadını iki farklı kategoriye ayrılmıştır. Servet-i Fünun'un 7 Aralık 1905 tarihli nüshasında yer alan "Amerikan Kızları" başlıklı bir yazı buna örnek gösterilebilir. Yazıya göre, ABD'de kızlar iki katagoride incelenebilir. Bir kısmı ailelerine ve evlerine bağlıdır, evlerinin bulunduğu yerde öğrenim görerek aile hayatını düşünürler ("Amerikalı Kızlar" 1905: 125). Diğer kısım ise aileleriyle kendileri arasında büyük bir bağlılık görmezler. Bu katagoride olan genç hanımlar durum ve mevkiilerine göre, ailenin maddi olanaklarına uygun olarak ailelerinin yanlarından bir müddet için ayrılarak eğitimlerini kendi başlarına bitirmeye çalışırlar.

Bu meyanda Amerika'da üniversite eğitimi için Avrupa'ya giden çok sayıda genç kız bulunmaktadır. Burada edindikleri deneyimler sonucunda çeşitli meslek kollarında faaliyet göstermişlerdir. Hatta Avrupa'da üniversite eğitimi gören genç hanımlardan bazılarının girişimci bir ruhla ABD'de çeşitli iş alanlarında önderlik ettiğine dair örnekler sunulmuştur. Örneğin Mis Beatris adlı bir kadın girişimci Avrupa'da gördüğü eğitimi bitirdikten sonra ABD'de daha evvel bulunmayan Buldog köpek yetiştiriciliği işine girmiştir. Bu sayede hem büyük paralar kazanmış, hem de ABD'deki köpek meraklılarının büyük paralar harcayarak İngiltere'den köpek getirtmelerine gerek kalmamıştır ("Amerikalı Kızlar" 1905: 126).

Osmanlı basını, Amerikan kadınına değerlendirirken Avrupa ve Osmanlı kadınlarından oldukça farklı olduğuna sıklıkla vurgu yapmıştır. Amerikalıların kadınlara karşı göstermiş olduğu hürmetin hiçbir medeniyette görülmediği, hatta Amerikalıların medeni milletler arasında en ziyade çalışkan, kendini beğenmişlikten uzak bir toplum olduğu belirtilmiştir. Amerikan aile yapısı içerisinde kızların davranışlarına babası veya erkek kardeşleri tarafından müdahale edilmediğinin altı çizilmiştir. Erkeklerin kadınlara göstermiş oldukları hürmetten dolayı genç kızların yalnız başına bütün bir kıtada seyahat edebildikleri, otellerde kalabildikleri vurgulanmıştır. Keza genç kızlara karşı olumsuz davranışların bulunmaması nedeniyle kızların yalnız başına sokaklarda rahatlıkla dolaştıkları, tiyatroya yalnız gidebildikleri ve diledikleri gibi hareket ettiklerine dikkat çekilmiştir. Amerika'da genç hanımların erkekler hakkındaki düşüncelerini serbestçe söyleyebildikleri ve dünya ile ilgili çeşitli meseleler hakkında fikirlerini ciddiyetle ve açıkça ifade ettikleri de dile getirilmiştir ("Amerikalı Kızlar" 1905: 126).

Osmanlı basınında geleneksel ABD kadını ve Avrupa'da eğitim görmüş modern ve girişimci kadın portresinin dışında farklı katagorilerde kadınların bulunduğu da dikkat çekilmiştir. Bunlardan birisi de şehirli ancak çalışmayan kadınlardır. Bu yaşantıya sahip kadınların gün boyu gezdikleri, alışveriş yaptıkları ve sosyal ortamlarda arkadaşlarıyla birlikte zaman geçirdikleri belirtilmiştir ("Amerikalı Kızlar" 1905: 126). Örneğin Newyork'ta yaşayan genç bir kadın erkenden evinden ayrılarak, Sanayi-i Nefise Mekteplerinden birine resim ve musiki tahsili için gidebilir. Tahsil yapmayan kızlar ise kadınlara mahsus kiraathanelerde zaman geçirirler. Bu mekanlar bir nevi kadın kulüpleridir ve kadınlar burada gazete, kitap okuyarak, yemek yiyerek ya da eğlenerek zaman geçirirler. Bu yaşantıya sahip kadınlar gezip dolaştıktan ve arkadaşlarını ziyaret ettikten sonra eve döner. Akşam yemeğinin ardından bir davete veya bir müsamereye katılma durumu yok ise okumak üzere odasına çekilir. Bazen saatlerce bir kitabın üzerinden başını kaldırmaz. Cumartesi günleri tiyatrolarda "matina"

dedikleri gündüz oyunları düzenlenir. Bu etkinliğe çok sayıda kadın katılır. Kadınlar tiyatro oyununun saatini beklerken sokaklarda gezintiye çıkarlar. Kadınların serbestçe sokakta dolaşması Osmanlı basınında dikkat çeken noktalardan birisidir. Zira bu hususta şu ifadelerle yer verilmiştir; *“vaktiyle Avrupa’da sokaklarda dolaşan kızlara “haydi evlerinize gidiniz! sizin yeriniz sokak ortası değildir” denilirmiş. Gelsinler bir de Amerikalı kızları görsünler”* (“Amerikalı Kızlar” 1905: 127).

Amerika’da bazı kadınlar ise yukarıda anlatılan kadın tipinden farklı olup çeşitli spor dallarında faaliyet göstermektedirler. Ata binmek, avlanmak, otomobil ile gezmek, yüzmek, jimnastik, koşu onların başlıca uğraşlarıdır. Profesyonel olarak bu sporlarla uğraşan kadınlar çeşitli yarışmalara katılırlar. Zira Amerika’da spor oldukça önemlidir ve çeşitli spor dallarında faaliyet gösteren yetenekli kadın sporcular kolaylıkla tanınırlar. Çünkü basın sporcuların fotoğraflarını yayımlayarak, geniş bir şekilde sporcuların başarılarından bahsederler. Bu sporcular üzerinde bahis oynanır. Sporcu kadınlar yine sporcu erkeklerle evlenmeyi tercih ederler ve çocuk sahibi olduktan sonra da profesyonel sporculuğa devam ederler. Sporcu çiftler bütün zamanlarını salonda veya yarışlarda geçirdikleri için çocuklar bakıcı tarafından büyütülür (“Amerikalı Kızlar” 1905: 127).

Osmanlı basınında ABD kadınıyla ilgili biçimlenen imaj, kadınların sosyal hayattaki varlığı ile daha somut bir hale gelmiştir. Özellikle meşrutiyet döneminde kadın yazarların ABD kadınıyla ilgili değerlendirmeleri bu görüşü bütün açıklığıyla ortaya koymaktadır. Örneğin Amerikan kadınına dair izlenimleri dile getiren yazarlardan birisi de Bintü’r-Reşad Seyyide’dir. Yazarın ABD kadınına yönelik izlenimleri özellikle önemlidir. Zira Bintü’r-Reşad Seyyide Hanım’ın ABD kadınıyla ilgili izlenimleri Avrupa dergilerinde neşredilen yazıların tercümesi şeklinde olmayıp, bizzat kendi izlenimlerine dayanmaktadır. Seyyide Hanım’ın kardeşi İbnürreşad Ali Ferruh Bey 1898-1901 yılları arasında Washington’da Osmanlı Devleti’nin ABD Büyükelçiliğini yürütmüştür. Bu nedenle yazar bu dönemlerde Paris üzerinden ABD’ye gitmiş, burada iki yıl kalmış, edindiği izlenimleri Türkiye’ye döndükten sonra Kadıköy’de 12 Şubat 1908’de kaleme almıştır. Mehasin Dergisi’nin 13 Ocak 1909 tarihli nüshasında *“Amerikan Nisvanı”* başlığıyla yayımlanan makale *“Kardeşim Halide Salih’e”* şeklinde başlamaktadır (Bintü’r- Reşad Seyyide 1909: 352). Bintü’r-Reşad Seyyide, ABD’de geçirdiği süre zarfında birçok Amerikalı kadınla görüşme ve tanışma imkânı bulmuş ve birçok kadın toplantısına katılmıştır (Bintü’r- Reşad Seyyide 1909: 352). Dolayısıyla Amerikan kadınına dair birçok şey gördüğünü ve öğrendiğini dile getirmiştir.

Yazar, bu seyahati sırasında *“Avrupa nedir? Amerika nedir? İrfan ve ikbali nedendir?”* gibi sorulara cevap aramıştır. Bintü’r Reşad Seyyide Hanım ilk olarak Osmanlı kadınlarını Amerikalı kadınlarla mukayese etmek istemiştir. Bu amaçla ABD kadınının içinde bulunduğu koşulları tespit etmeye çalışmıştır. Fakat yazar, bu kıyasın sağlıklı olmayacağına kanaat getirmiştir. Zira her ülkenin tarihine, kültürüne geleneklerine bağlı olarak kadınların hayat tarzının ve geçim şartlarının değişebileceği, biri için makbul olan bir durumun diğeri için uygun olmayabileceğini göz önünde tutmuştur. Bu nedenle Osmanlı kadınlarını Amerika kadınları ile mukayese etmenin yersiz olduğunu vurgulanmıştır. Çünkü Osmanlı kadınının ABD kadını gibi, ABD kadınının da Osmanlı kadını gibi olması mümkün değildir. Bu nedenle her iki kültürün kadınlarını ayrı ayrı tetkik etmenin, olumlu ve olumsuz taraflarını ayrı ayrı incelemenin gerekliliğini vurgulamıştır (Bintü’r- Reşad Seyyide 1909: 353).

Yazara göre, Amerikan kadınları daima ilerlemeye, medeniyetin eksikliklerini tamamlamaya zaman ayırmış, insanlık tarihinin büyüklüğünü idrak etmiş ve kadının ilerlemesi hususunda son derece önemli gayretler sarfetmişlerdir. ABD kadınları çok eskiden bu yana gaspedilen kadın hukukunun geri alınması için hak ve selahiyet gösterecek düşünce, fikir ve

harekete sahip olmuşlardır. Bu suretle dünya kadınlarına yeni şeyler göstererek örnek olmuşlardır. Bu yeni tutumlar kadınlar arasında hızlı bir şekilde yayılmış ve ilerlemiştir. Ancak bu ilerleme her yerde aynı ölçüde değildir. İlerlemenin derecesi ölçüldüğünde Avrupa kadınları ile Osmanlı kadını arasında nasıl fark varsa, Amerika kadınları ile Avrupa kadınları arasında da bu ölçüde fark bulunmaktadır. Amerika'da dikkat çeken en önemli husus kadın benliği ve şahsiyetinin korunması için gösterilen itina ve gayrettir. Amerikan halkı bu durumu kazanılmış bir hak olarak görmektedir (Bintü'r- Reşad Seyyide 1909: 353).

Amerikan kadınlarının hayatı, ülkelerini geliştirmek ve topluma faydalı olmaya çalışmakla geçmektedir. Bu nedenle ABD kadını çalışma hayatında erkek kadar aktiftir. Kadınlar genellikle telgraf veya nüfus idaresinde memur olarak çalışırlar veya bir gazetede yazarlık yaparlar. Çalışmayan varlıklı kadınlar ise evlerini idare etmekle uğraşırlar (Bintü'r- Reşad Seyyide 1909: 354).

Öte yandan Amerikan kadınları yapacakları işlerde azimli ve sebat eden kişilerdir. Ayrıca cesaret ve metanetleri dikkate değerdir. Örneğin ABD kadını bir şeyi hevesle takip etmek ve meraklarını gidermek için uzaklara gidip günlerce ilgilendikleri alanlarda kendilerini geliştiren özelliğine sahiptir. Örneğin yazarın da tanıdığı olduğu Ms. Ashmid bunlardan birisidir. Ms. Ashmid teknesini omuzlarına, ufak çakısını arkasına ve tüylü şapkasını başına koyarak uzaklara avlanmaya gitmektedir. Bu faaliyet Amerikalılarca tabii olarak kabul edilmektedir. Avlanma hususunda kadınlar da erkekler kadar çaba göstermektedirler. Amerikan kadınları bu faaliyetleriyle kendilerini ispat ederek erkeklerin lehine bulunan kadın haklarını geliştirmişlerdir. Kadın haklarını geliştirmek, bu hakların iddia ve ispatını sağlamak için feminist hareketin içinde büyük bir başarıyla bulunmuşlardır.

Ancak Seyyide Hanım, ABD kadınının olumsuz taraflarını vurgulamayı ihmal etmemiştir. Yazar annelik hususunda ABD kadınının iyi bir sınav veremediğini özellikle vurgulamış, Amerika'da çocukların annesiz büyüdüğüne dikkat çekerek şu ifadelerle yer vermiştir. *"Çocukların annesiz büyümesi, insanı Amerikalı olmadığı için ve İslam dinine inandığı için şükür noktasına getirmektedir. Bu durum o kadar gözönündedir ki, Amerikalılar dahi bu kusurlarını itiraf etmektedirler."* Ancak kadının toplumsal hayattaki varlığının belirgin olması için bazı olumsuzluklara katlanılması gerektiği toplum tarafından kabul edilmiştir. Yazar, bu noktada Türkiye'de yaygın olarak ifade edilen görüşe karşı çıkmıştır. Bu hususta şunları ifade etmektedir; *"İşte aramızda Türkiye'de safdilane bir tarzda deriz ki "Avrupa'nın tarz-ı maişetindeki iyi cihetlerini alalım. Fenalarını terk edelim". Halbuki bunu yapmaya kadir olamayız. Çünkü o iyilikler bu fenalıkları tevlid ediyor. Ve yalnız Avrupa'da yaptıkları gibi iyilikle fenalık arasında bir muvazene yapılıyor ve iyiliğin galebe ettiği yerde fenaliğe göz yumuluyor"* (Bintü'r- Reşad Seyyide 1909: 355-356).

Burada görüleceği üzere yazar Bintü'r-Reşad Seyyide, ABD kadınıyla ilgili iki önemli portre çizmiş, ABD kadınının çalışan, üreten, kadın haklarının ilerlemesinde öncü bir role sahip, güçlü ve cesur kadın olarak tanımlamıştır. ABD kadını erkeklerin yer aldığı her alanda en az erkekler kadar söz sahibidir. Ancak bu derece sosyal bir gelişmeye sahip olan ABD kadını annelik hususunda kusurludur. ABD toplum durumu içselleştirmiş, bu olumsuzluk kadının sosyal hayatta ileri düzeyde olmasının bir handikapı olarak görülmüştür.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında da kamusal alanın en merkezinde yer alan Amerikan kadınının yaşantısı irdelenmeye devam etmiştir. Bu dönemde Türk matbuatında Amerikan kadını imajı, anne olmaktan daha ziyade eş olarak değerlendirilmiştir. Örneğin Asar-ı Nisvan dergisinin 26 Şubat 1925 tarihli nüshasında Emine M.R., İngiltere'de kadınların hayatını yazan ünlü feminist yazar Rebecca West tarafından kaleme alınan *"Amerikalı Kadınlar, Nasıl Bir Zevce*

ve *Valideler?*" başlıklı makaleyi tercüme etmiştir. Bu makalede Rebecca West, Amerika'ya seyahati sırasında ABD kadınının yaşantısı ve kadın hayatıyla ilgili gözlemlerini ve değerlendirmelerini dile getirmiştir. Asar-ı Nisvan dergisi de yazarın izlenimlerine yer vermiştir (Emine M. R. 1925: 2-3).

Rebecca West, Amerika ziyaretinin ardından Amerikan kadınları hakkında birkaç soruyla karşı karşıya kalmıştır. Bu cümleden olarak kendisine "*Amerika kadınları iyi bir valide olmaktan ziyade bir zevcedirler*" şeklindeki yaygın kanaatin doğru olup olmadığı sıklıkla sorulmuştur. Yazar, bu soruya kısa bir cevap vermenin mümkün olmadığını, dolayısıyla meseleyi esas olarak tahlil etmenin daha doğru olacağını dile getirmiştir (Emine M. R. 1925: 2-3).

Yazara göre, her ne kadar Amerikalılar, İngiliz-Sakson ırkına mensub bir millet iseler de, İngilizler, onların hayata olan bakışlarını yadırgamakta ve karşı çıkmaktadırlar. İngilizler, genellikle hayatlarını adetlere ve ananelere göre bina etmektedirler. Amerikalılar ise her şeyde mantık ve prensibi ileri sürmektedirler. Bu meyanda her şeyden evvel aile ile ilgili hususlarda ahlaki esaslara yönelik prensiplere dayanan esaslar üzerinden yürümektedirler. Dikkatle incelendiğinde rahatlıkla görüleceği üzere, İngilizlerin yazdığı eser, düşünce ve sair kültürel zenginliklerde ananevi bir ruhun cereyan ettiği görülmektedir. Bu sebebe bağlı olarak İngiliz edebi eserleri Amerika'da fazla hüsn-ü kabul görmemiştir. Çünkü orada ananelerin yerini mantık ve prensipler almıştır. Yazara göre, yeni dünyanın İngilizlere bahş ettiği en büyük fayda, İngiliz-Sakson ırkının mühim bir kısmını geleneksel hayattan mantıki hayata sevk etmesi olmuştur. Aynı ırka mensup, aynı dili konuşan bu iki milleti birbirinden ayıran tarihi sebepler incelenince olursa bunların içerisinde en büyük amilin yine prensip ve anane cereyanları olduğu görülecektir (Emine M. R. 1925: 2-3).

ABD kadınlarının sosyal hayatıyla ilgili gözlemlere yer veren ve Batıcı bir çizgiye sahip olan *Servet-i Fünun* dergisinde de benzer değerlendirmeler yer almaktadır. Örneğin derginin 26 Teşrinievvel 1332/ 8 Kasım 1916 tarihli nüshasında "*Musahabe-Amerika Kadınları*" başlıklı tercüme yazıda, Alman yazar Ludwig Fulda'nın Amerika'ya yaptığı ziyaret sonucunda edindiği izlenimler yer almaktadır. Makalenin teması Amerika'da kadınlara karşı gösterilen hürmet ve saygıdır. Yazar bu hususla ilgili olarak ABD'de kadınlara karşı gösterilen saygı ve riayetini fevkalade olduğunu bildirmektedir. Sosyal alanlarda kadınlara ayrılmış özel mekanların bulunduğunu, hatta büyük otellerin bazı bölümlerine yanlarında kadın bulunmayan erkeklerin girmesinin dahi yasaklandığı bildirilmektedir ("*Musahabe-Amerika Kadınları*" 1906: 27).

Keza ABD kadınlarının sosyal hayatlarındaki davranış şekilleri gerek Avrupa'da gerekse Osmanlı Devleti'nde merak konusu olmuştur. Bu hususta Osmanlı süreli yayımlarında da örnekler bulunmaktadır. Örneğin *Servet-i Fünun* dergisinin 15 Şubat 1322/28 Şubat 1917 tarihli nüshasında "*Musahabe-Amerika'da Kadınlar Nasıl Lakırdı Ederler?*" başlıklı makale, Mr. Henry James tarafından kaleme alınarak Paris'te yayımlanan "*Harper's Bazaar*" adlı mecmuada yayımlanan aynı başlıklı makalenin tercümesidir. Yazar Henry James, ABD kadınlarının büyük bir çoğunluğunun, özellikle de Boston'da yaşayanların, bağırarak konuşmayı alışkanlık haline getirdikleri, kadınların birbirlerini dinlemeden aynı anda konuştuıkları, kulakların gürültüyle dolduğu, bu duruma alışmamış olanların bundan pek ziyade muztarib oldukları belirtilmiştir ("*Musahabe-Amerika'da Kadınlar Nasıl Lakırdı Ederler?*" 1907: 323).

3.ABD'de Evlilikler ve Kadınının Ev Hayatına İlişkin Değerlendirmeler

ABD'deki evlilikler mevzusu Osmanlı basınının gündeminde olan konulardan birisidir. Bu hususta farklı zamanlarda makaleler neşredilmiştir. Amerika'da evlenmeler veya evlilikle ilgili uygulanan geleneksel ve hukuki düzenlemeler özellikle Meşrutiyet döneminden itibaren merak edilmeye başlanmıştır. Nitekim dönemin önemli Batıcı yazarlarından birisi olan Hüseyin Cahit, evlilik usulleri ve Amerika'da evliliklerle ilgili Paul Durozie'nin eserinden tercüme aktarmıştır. Bu yazı Servet-i Fünun'un 7 Aralık 1899 tarihli nüshasında "*Amerika Hayatı-Nişanlanma ve Evlenme*" başlığıyla yayımlanmıştır.

Hüseyin Cahit tarafından tercüme edilen bu eserde kadınlar ve evliliklerle ilgili iki farklı portre çizilmektedir. Bu portlerdeki farklılık kadının ekonomik düzeyine göre değişkenlik göstermektedir. Çünkü varlıklı ve varlıksız sıradan kadının evlenme usulleri birbirinden farklıdır. Avrupa cemiyet hayatının etkisinde kalan bazı Amerikalı varlıklı aileler kızlarının bu cemiyete girmelerini arzu ederler. Bunun için kızlarının Avrupa'da soylu aileye mensup kişilerle evlenmelerini isterler. Servetlerini kumarda harcayan Avrupalı seçkin erkeklerin büyük bir kısmı varlıklı ABD'li hanımlarla evlenmek için oldukça isteklidirler. Çünkü buldukları mevki muhafaza etmek için paraya ihtiyaçları vardır. Bu para ise ancak bir evlilik sözleşmesi ile elde edilebilir. Bu nedenle Avrupa ile Amerika arasında bu tür evlilikler sıklıkla gerçekleşmektedir. Ancak ABD'de nişanlanma veya evlenme adetleri incelenirken varlıklı ailelerin usulleri, ABD'deki evlilikle ilgili gelenekleri tetkik etmek için yeterli değildir. Asıl Amerika adetlerini görmek için varlıklı olmayan sıradan ailelere mensup kadınlara bakmak gerekmektedir (Hüseyin Cahit 1899: 213).

Bu meyanda Osmanlı matbuatında ABD kadınının evliliğine ilişkin vurgulanan en önemli husus, ailelerin çeyiz vermemesi ile ilgilidir. Nitekim yazıya göre, ABD'de aileler varlıklı olsalar da olmasalar da kızlarına çeyiz vermezler. Çeyiz vermedikleri gibi kızlarının tercihini sonuçlarına katlanmasını telkin ederler. Örneğin Şikago'da zengin bir tüccarın kızı ayda yaklaşık üçyüz frank kadar para kazanan bir öğretmenle evlenmiş ise tüccar, kızına hiçbir maddi yardımda bulunmaz. Zira Amerika'da herkes sorumluluğu kendisine ait olmak kaydıyla istediği gibi bir hayat yaşayabilir.

Ancak Avrupa'da durum bu şekilde değildir. Örneğin Fransa'da bir genç adamın ve ailesinin varlığı belli olduğu için nasıl bir kadınla evleneceği de kestirilebilir. Fakat Amerika'da bir genç adamın serveti ve mirası belirgin değildir. Evleneceği kişiye göstereceği teminat mirası değil, maharetleri, çalışkanlığı, gayreti, şöhreti ve etrafındakilerin kendisi hakkındaki fikirlerdir. ABD'de evlenecek erkekler, eşlerinin varlığına güvenmezler. Aileyi geçindirme sorumluluğu tamamen çiftlere bırakıldığından ABD'de erkeklerin eşinde arayacağı en önemli özellik eşinin kendisine yardım etmesi ve zorluklara tahammül göstermesidir. Bu durum ABD'de kadınların saygınlığını artırmaktadır. Zira Avrupalı kadınlarda çeyizlerinin çokluğu nedeniyle seçilmiş olabileceklerine dair bir kuşku söz konusudur (Hüseyin Cahit 1899: 214). Amerikan kadınları evlendiğinde herhangi bir çeyize sahip olmadığı için tercih sebebi olmasından kuşku duymamaktadırlar (Hüseyin Cahit 1899: 214).

ABD'de evlilikler sade bir menfaat üzerine kurulmuştur. Erkek ve kadında hayatlarını birlikte idame ettirmeleri için bazı özellikler aranır. Bunlardan en önemlisi çeşitli sorunlara göğüs gerebilecek şekilde sabır ve metanet göstermesidir. Ancak kadınlar için bu özellikler yeterli değildir. Kadınlar bu özelliklerin yanı sıra ev yaşantısını idame ettirecek derecede bilgiye ve beceriye sahip olmak durumundadırlar. Bu nedenle bir çok okulda genç kızlara aşçılık ve ev idaresi ile ilgili eğitim verilmektedir. Hatta bu bilgiler verilirken sadece teoride kalmaz. Amerikan okullarında kızlara çeşitli işler verilir. Örneğin sebze soyma, salça yapımı, çamaşır

yıkama, yırtık yamatma gibi uygulamalar da yaptırılmaktadır. Zira ev kadını olduğu zaman bu gibi işleri yapmaya mecburdurlar (Hüseyin Cahit 1899: 214).

Amerika'da evliliklerin diğer bir özelliği ise evlenen çiftlerin aileleri arasında bir ilişkinin kurulmamasıdır. Zira ABD'de evlilikler iki kişi arasındadır. Anne ve babalar gençlere eş bulma çabası içerisine girmezler ve yeni kurulan aileye yardım etmezler. Gençlerin evlilik hususunda bu şekilde serbest bırakılmalarının olumsuz neticeler doğuracağı düşünülmemelidir. Amerika'da ahlak ve evlilik adetlerinin bu kadar serbest bırakılmasına karşın, kadınlara karşı uygunsuz davranışlar sergileyen erkeklere oldukça ağır cezalar verilmiştir (Hüseyin Cahit 1899: 214).

Cumhuriyet döneminde de ABD'de evliliklerin nasıl gerçekleştiğine dair dikkat çekici değerlendirmelere yer verilmiştir. Örneğin Asar-ı Nisvan dergisinin 26 Şubat 1925 tarihli nüshasında yer alan yazıda Amerikalı gençlerin yirmibir yaşına geldikleri günden itibaren evlilik meselesinde tamamen serbest bırakıldıkları ve ebeveynlerinin vesayetine tabi olmadıkları belirtilmiştir. Öte yandan Amerika'da evlenmek isteyen gençler bu kararlarını ebeveynlerine söyleyerek onların onayını almayı ve yeni kuracakları ailenin kabul görmesini rica etmeyi de bilmektedirler (Emine M. R. 1925: 4). Bununla beraber, Amerika'da Avrupa'da olduğu gibi gizli evlilikler devam etmektedir. Fakat aileler çocuklarının kendilerinden habersiz bir şekilde evlenmelerine tepki göstermezler. Çünkü çocuklarının hayatına dair bir şey müdahaleye kendilerinde hak görmemektedirler (Hüseyin Cahit 1899: 214).

Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi basınında ABD'deki evliliklerle ilgili vurgulanan en önemli husus evliliklerin akıl ve mantık çerçevesinde yapılmasıyla ilgilidir. Örneğin Asar-ı Nisvan dergisinde bu hususa özel bir vurgu yapılmıştır. Buna göre, Amerikalıların itina gösterdikleri en önemli husus, evlilik birliğini ahlaki ve mantıki bir surette devam ettirmeye çalışmakla birlikte, herhangi tarafın bunu ihlal etmesine yönelik bir hareket oluşması durumunda, karşı tarafın boşanma talebinde haklı olmasıdır (Emine M. R. 1925: 2-3).

Bu sebebe bağlı olarak ABD'de eşler hayatını birleştirdiklerinde birbirlerinin arzusunu akıl ve mantık esaslarına istinaden yerine getirmeyi önemsemişlerdir. Bu noktada Amerikalıların en önemli prensibi evlilik kurumunun mantıklı olmasıdır. Bu meyanda ABD'de anneler çocuklarına verdikleri terbiyede mantığa dayalı usulleri tercih etmişlerdir. Onlar çocuklarını gençliğinden itibaren tek başına hareket etmeye, kendi haklarını kullanmaya sevk etmişlerdir (Emine M. R. 1925: 2-3).

Amerika'da evliliklerin belli bir mantık çerçevesinde yapıldığına dair Süs dergisinin 23 Haziran 1923 tarihli nüshasında yayımlanan "Amerika'da Ev Kadınları" başlıklı yazı da dikkat çekicidir. Yazıda, Amerika'da evliliklerin ekonomik olarak bir zemine oturduktan sonra yapıldığına vurgu yapılmıştır. İngiltere'de ya da Amerika'da evlenmek isteyen erkek ve kadının Türkiye'de olduğu gibi "Allah bereketini verir" yahut "bir kişinin boğazını temin eden üç kişinin de eder" gibi sözlerle işe başlamadıkları, anılan ülkelerde aile düzeninin her şeyden önce geldiği ifade edilmiştir. Hatta karşılıklı duygusallıktan evvel para meselesinin halledildiğine dikkat çekilmiştir. Amerika'da evlenip beraber yaşamak için kafi parası olmayan çiftler para biriktirip bir aile kurmak için uzun seneler çalışıp beklemek mecburiyetinde kaldıkları, bu nedenle evlilikte her şeyden önce matematik ve hesabın dikkate alındığı, bu hususta kadınların da erkekler kadar dikkatli oldukları ifade edilmiştir ("Amerika'da Ev Kadınları" 1923: 10).

Amerika'da evlenme sırasındaki merasimler oldukça sade, düğün masrafları abartılı değildir. Bu noktada bir rahip, çiftlerin nikahlarını kıyabildiği gibi ilgili makamlardan evlenme kağıdı alarak da aile kurabilmektedirler (Hüseyin Cahit 1899: 214; "Amerika'da Nasıl İzdivaç Ediyorlar? 1914: 15). Amerikan kadınlarının aile içerisinde nüfuzları oldukça etkilidir. Eşleri itaatkardır. Özellikle işçilerin eşleri pek çalışmazlar. İşçiler akşam eve döndüklerinde amir gibi

davranmazlar. Eşlerinin hukukuna riayet ederler (Hüseyin Cahit 1899: 214).

Amerika'da evlenen çiftlerin ev kurmakla ilgili çabaları da dikkat çeken bir ayrıntı olarak ele alınmıştır. Örneğin Süs dergisinin 23 Haziran 1923 tarihli nüshasında yayımlanan "Amerika'da Ev Kadınları" başlıklı yazı buna örnek gösterilebilir. Yazara göre kadın ve erkeğin evlenebilmek için evvela oturabilecek bir evi, bu evi döşeyecek eşya ve levazımı, sonra yaşamalarını sağlayacak bir gelire sahip olmaları gerekmektedir. Evlenecek eşler ilk olarak gelirlerine göre ev bulurlar. Eğer kafi derecede birikimleri var ise evlerini yaptırmak için şirketlere başvururlar. Şirket vasıtasıyla yaptırdıkları eve belli bir faiz oranıyla taksit öderler. Kadınının ilk vazifesi ise gelirini düzenli kullanmak, evin idaresini mümkün olduğu kadar ucuza mal etmektir. ABD kadını bu amaca ulaşmak için sürekli çaba göstermiştir ("Amerika'da Ev Kadınları" 1923: 10).

4.Boşanma

ABD'de boşanmalarla ilgili hukuki yapı Hüseyin Cahit tarafından dile getirilmiştir. Buna göre boşanma usulleri ve kanunları Amerika'nın her eyaletinde farklı şekilde uygulanmaktadır. Örneğin, Newyork'ta boşanmak için eşler arasında sadakatsizliği ispat etmek gereklidir. New Jersey'de eşlerden birinin diğerine şiddet uyguladığının sabit olması boşanma hükmü için yeterlidir. Chicago'da ve genellikle batı eyaletlerinde eşlerin mizaç ve tabiiyetlerinin birbiriyle uyuşmaması gibi nedenlere dahi gerek duyulmadan boşanma kolay bir şekilde gerçekleşmektedir. Esasen Illinois Eyaleti'nde uygulanan kanunda eşler iki sene müddetle birbirinden maddeten ayrı yaşamış iseler her ikisinin de boşanma talep etme hakkı bulunmaktadır.

Hüseyin Cahit'in vurguladığı en önemli husus Amerika'da boşanmanın sıklığını gösteren istatistiklere dayanarak Amerikan ahlakı hakkında şiddetli bir hüküm vermenin doğru olmayacağıdır. Zira Avrupa'da Katolik mezhebi boşanmayı yasakladığı için eşler geçinemediği halde boşanamamaktadırlar (Hüseyin Cahit 1899: 216). Avrupa'da geçinemeyen çiftler gayriresmi olarak kendilerine birer eş bularak kanunsuz olarak yaşamaktadırlar. Ancak Amerika'daki çiftler boşanma yasağı olmadığı için rahatlıkla evliliklerini sonlandırabilirler. Bu noktadan bakıldığında Amerika'da boşanmanın fazla olmasını ahlaksızlığa bağlamak doğru değildir (Hüseyin Cahit 1899: 217).

Asar-ı Nisvan dergisinin 26 Şubat 1925 tarihli nüshasında da ABD'de tek eşle evlilik hususu Avrupa ile karşılaştırılmıştır. Bu yazıya göre, evlilik ve aile meseleleri İngiltere ve Latin ırkına mensup Fransa, İtalya ve sair memleketlerde gayet kadim adetler üzerine kurulmuştur. Bütün Avrupa ülkelerinde evliliğin daim olmasına ve ailede dünyaya gelen evlada emin ve sıcak bir yuva verilmesine oldukça önem verilmiştir. Yani eşler arasındaki nikah hiç bir sebeple son bulmamalıdır. Bu amaca bağlı olarak, Avrupa'da ekseriyetle aile reislerine yani erkeklere daha büyük hak ve hukuk sağlanmıştır ve kadınların pek çok hakkı eşlerinin eline bırakılmıştır (Emine M. R. 1925: 2-3).

Süs dergisinin 26 Şubat 1925 tarihli nüshasında da ABD'de boşanmalarla ilgili değerlendirmeler söz konusudur. Bu yazıda da ABD'de boşanmaların sıradan ve alışılmış hale geldiği ifade edilmektedir. Hatta evli çiftlerin uzun süre ayrı kaldıklarında dahi yeniden nikah tazeledikleri belirtilmekte ve bu durumun Avrupa'da mümkün olmayacağı hatta bunu yapan çiftlere iyi bir gözle bakılmayacağı dile getirilmiştir (Emine M. R. 1925: 4).

Musavver Malumat-ı Nafia dergisinde de ABD'de evlilikler hususuna dikkat çekilmiştir. Derginin 9 Nisan 1914 tarihli nüshasında yer alan "Şuun-u İctimaiyye (Amerika'da Taaddüd-i Zevcatı Kabul Eden Akvam)" başlıklı yazı buna örnek gösterilebilir ("Şuun-u İctimaiyye" 1914:

110). Yazıda Amerika'nın gariplikler hususunda oldukça meşhur olduğuna dikkat çekilmiş, ABD'de fen ve sosyal bilimlerde olduğu gibi diğer alanlarda da tuhaflıklara rastlanabildiği belirtilmiştir. Bu noktadan hareketle Amerika'da yaşayan her topluluğun kendine has bir takım garip hayat safhaları bulunduğu vurgulanmıştır. Örneğin genel olarak Hıristiyanlıkta çok eşlilik yasak edildiği halde ABD'de Mormonlar Hıristiyanlığın bu esaslarına aykırı olarak çok eşle evliliği uyguladıklarına dikkat çekilmiştir ("Şuun-u İctimaiyye" 1914: 110; "Şuun-i Mütenevvia/Amerikalılarda İzdivaç" 1906: 248).

5.ABD Kadını ve Çocuk

Osmanlı matbuatında, ABD kadınının annelik vazifesini yapamadığına ilişkin yaygın bir kanaat bulunmaktadır. ABD kadını "*anne olmaktan daha ziyade eştir*" ve çocuk sahibi olmak için eğilimli değildir. Ancak ABD toplumunun çok kültürlü olduğu gerçeği dikkate alındığında bu şekilde bir genelleme yapmanın sakıncalı olduğu belirtilmelidir. Çünkü Amerika'nın doğusunda İrlandalı ve Alman kökenli aileler nüfusun çoğalmasından yana tavır sergilerken, özellikle Newyork ve Brooklyn gibi büyük şehirlerde bulunan aileler çocuk sahibi olmak için istekli değillerdir (Hüseyin Cahit 1899: 215).

ABD'de kadınların çok çocuklu olmak istememelerinin nedenleri ABD'deki bazı iktisatçılar tarafından ele alınmış ve bu adetin Fransızlardan geçme olduğu ifade edilmiştir. Fransa'da aileler çocuk sahibi olmak istememelerini geçim şartlarına bağlamakta iseler de hem Amerika'da hem de Fransa'da geçim sıkıntısı çeken ailelerde çocuk sayısının çok olduğuna tesadüf edilmektedir. Fransa'da servet sahibi olan kişiler genellikle çocuk sayısını az tutmak istemektedirler. Bunun sebebi vefat ettikleri zaman mal varlıklarının parçalanmasını önlemektir. Amerika'da ise çocuklara miras bırakmak gibi adetler söz konusu değildir. Burada daha çok kadınlar çocuk istememektedir. Çünkü Amerikalı kadınların iş yükleri fazla olduğundan tahammül güçleri azalmıştır. Bu nedenle çok çocuk sahibi olmak istememektedirler (Hüseyin Cahit 1899: 215). Bu durum şu şekilde açıklanmıştır; "*bütün ev işi kendisine tevdi edilirse bu kadın altı yedi tane çocuğu her gün yıkamak, taramak, üstlerini başlarını dikmek gibi ağır meşguliyetleri gözüne kestirir mi? Bir genç kız iken yalnız kendi işine bakan bir kadın sonra böyle bir sürü çocuk ile uğraşmaya tahammül edemez*" ifadeleri yer almaktadır (Hüseyin Cahit 1899: 216). Öte yandan serbest büyütülmüş Amerikan kızlarının daha özgür bir hayat istemelerinin çocuk sahibi olmalarına engel teşkil ettiği belirtilmiştir (Hüseyin Cahit 1899: 215-216). Ancak bu durumun istisnaları bulunmaktadır. Örneğin işçi kadınlarda durumun farklı olduğuna dikkat çekilmiştir. Yazara göre, işçi kadınlar evlendikleri takdirde işçilikten kurtuldukları için çocuklarla uğraşmak, çocukların sorumluluğunu almak onlara yorucu gelmez, bu nedenle çok çocuk yapmaktan çekinmezler. ABD'nin batısında bu yapıda aileler yoğunluktadır. Doğu'da bulunan şehirlerde ise daha ziyade varlıklı kişiler oturduğundan bu bölgelerdeki ailelerde çocuk sayısı azdır (Hüseyin Cahit 1899: 216).

Cumhuriyet döneminde de ABD kadınının annelik hususundaki eksik olduğuna dair bir imaj oluştuğunu söylemek mümkündür. Örneğin Asar-ı Nisvan dergisinin 26 Şubat 1925 tarihli nüshasında Rebecca West'in yazısından tercüme edilen makalede şu ifadeler yer almaktadır;

"Amerika'da eşlerin birbirlerine karşı olan vazifeleri, eşlerin çocuklarına karşı olan annelik vazifelerinden nisbeten daha esaslı ve daha sıklıdır. Binaenaleyh Amerikalı kadınlar "bir anne olmaktan ziyade, bir zevcedirler" dense de hata değildir. Amerikalı kadınlar bir anne olmaktan ziyade zevce olmayı tercih etmişlerdir. Malumdur ki, bugün Amerika'da herkes iktisad, iktisad diye aklını oynatmıştır. Her şeyden istifade, her mümkün olan iktisada riayet etmek artık

haddini aşmıştır. Bir genç çift bugün küçük bir odada idare-i hayat edebildiği halde ailelerinde üçüncü vücudun meydana gelmesiyle masrafları iki kat artmaktadır... Amerikalı zevceler çocuk terbiyesi ve ev idaresi gibi işlerde oldukça geri kalmışlardır. Binaenaleyh orta halli genç ailelerde bir çoğunun tevellüdü, bir hizmetçi veyahud bir mütehasıs mürebbiyeye ihtiyaç gösterir. Bugün Amerika'da hizmetçi veya mürebbiye sağlayabilmek için ona en azından haftada, 35 ya da 45 lira vermek icab etmektedir ki neticede ailenin bütün hesabı, bütçesi altüst olur. Böyle bir çok sebebler Amerikalı kadınları iyi bir valide olmak nimetinden mahrum etmektedir. Fakat benim muhakemelerimin şehirlere aid olduğunu nazarınızdan dür tutmamanızı rica ederim. Amerika'nın "Amerika ruhundan uzak, ücra köşelerindeki hayatın Avrupa'ya oldukça benzediğini söylemek gerekir. Mesela oralarda bir boşanma meselesi bütün vilayeti vaveylaya düşürecek derecede Avrupavaridir. Bu konuda birçok örneğe tesadüf ettim" (Emine M. R. 1925: 4-5).

Öte yandan Amerikalı kadınların ev işlerinde yetenekli olmadıklarına dair değerlendirmeler de yapılmıştır. Yazara göre, Amerika şehirlerindeki modernleşme o derece ilerlemiştir ki bugün her kadın oturduğu yerde, elektirikli aletlerle işlerini yapmaktadır. Amerika kadınların önceliği güzel ve lezzetli yemek hazırlamak, şık giyinmek, para kazanmak, eşlerinin işlerine yardım etmektir. Ancak bu faaliyetlerin büyük bir kısmı kadınların kadınlık hislerini öldürmekte ve onların erkeklere özgü bir hayat yaşamalarına neden olmaktadır (Emine M. R. 1925: 5).

6. Ekonomik Hayat

Osmanlı matbuatında Amerikan kadınlarının iş hayatındaki belirgin rolleri sıklıkla vurgulanmıştır. Bu meyanda Amerika'da varlıklı kadınların profesyonel iş hayatını anlatan yazılar kaleme alınmıştır. Örneğin Servet-i Fûnun'un 25 Ocak 1906 tarihli nüshasında yer alan "Şuun-i Mütenevvia/Amerikanın Zengin Kadınları", başlıklı yazıda Mösyö Rockefeller ile Madam Garin'in resimleri yayınlanarak varlıklarının miktarı hakkında bilgi verilmiştir. Örneğin Madam Garin'in kırk senedir işlerini kendi yürüttüğü, işle ilgili defterleri bizzat kendisinin düzenlediği belirtilmektedir. Yine Amerika'nın önde gelen varlıklı kadınlarından birisi olan Madam Annie Walker da profesyonel bir iş hayatının olduğu, sabahları oldukça erken kalkıp işinin başına geçtiği, akşama kadar çalıştığı ve iş yerlerini bizzat teftiş ettiği belirtilmiştir.

ABD'de varlıklı kadınların hayırseverliği üzerinde de durulmuştur. Örneğin Madam Elin Gold'un ihtiyaç sahiplerine yardım hususunda oldukça ünlendiği, hatta maiyetinde üç dört katip bulundurarak ihtiyaç sahiplerinin taleplerini incelettiği bildirilmiştir. Yine Madam Poter'ın da yoksullara ve ihtiyaç sahiplerine yardım etmesinden dolayı itibar kazandığı vurgulanmıştır ("Şuun-i Mütenevvia (Amerikanın Zengin Kadınları)" 1906: 248).

Osmanlı basını ABD'de profesyonel olarak iş hayatına atılmış ve başarı kazanmış çeşitli meslek dallarından kadınları örneklem olarak kullanmıştır. Örneğin Servet-i Fûnun'un 31 Temmuz 1913 tarihli nüshasında "Mühendis Bir Kadın (Amerikalı Madam Clark Fisher)", başlıklı makale dikkat çekmektedir. Makalede kendisi bir mühendis olan Clark Fisher'in iş hayatındaki başarısı ayrıntısıyla anlatılmaktadır. Madam Fisher, eşinin vefatından sonra New Jersey eyaletine bağlı Trenton şehrinde büyük bir demirhanenin idaresini yürütmeye başlamıştır. Sahibi olduğu işyerini kısa süre içinde geliştirmiştir. Bu örnekler üzerinden kadınların yaptıkları işlerde başarılı olacakları, bu şekilde insanlığa fayda sağladıkları ifade edilmiştir ("Mühendis Bir Kadın" 1913: 273).

Öte yandan Amerika'da devlet memuru olarak çalıştırılan kadın sayısının ve aldıkları maaş miktarlarının istatistiksel olarak araştırıldığı görülmektedir. Örneğin Servet-i Fûnun'un 20 Ocak 1893 tarihli nüshasında yer alan "Mütenevvia- Amerika'daki Çalışan Kadınların Sayısı ve Aldıkları Maaş Hakkında İstatistik" başlıklı yazı buna örnek gösterilebilir. Buna göre, ABD'de hükümetin idaresi altında istihdam olunan 183.000 memurdan 14.692'si kadındır. Bu sayıya çeşitli bölgelerde bulunan müstahdem kadınlar ile sayıları 191.000'den aşağı olmayan öğretmenler dahil edilmemiştir. Kadın memurların maaşı 1.500 frankdan 9.000 franka kadar çıkmaktadır. Ancak çoğunluğun maaşı 2.500-3.000 frank arasındadır ("Mütenevvia (Amerika'daki Çalışan Kadınların...) 1893: 300).

Devlet memurlarının yanı sıra ABD'de işçi kadınlarla ilgili istatistikler de Osmanlı basınına yansımıştır. Örneğin Servet-i Fûnun'un 9 Temmuz 1908 tarihli nüshasında yer alan "Şuun-u Mütenevvia (Amerika'da İşçi Kadınlar)" başlıklı makalede bu hususla ilgili olarak ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Yazıya göre, 1907 yılında Amerika'da çeşitli hizmetlerde çalışan kadınlarla ilgili yakın dönemde yayınlanmış bir istatistik bulunmaktadır. Amerika'da kendi çabasıyla çalışarak geçinen kadınların sayısı beş milyona ulaşmıştır. Beş milyondan iki milyonu Amerikalı olup, bir milyonu Amerika'ya göç eden Avrupalı ailelere mensuptur ("Şuun-u Mütenevvia (Amerika'da İşçi Kadınlar)" 1908: 223). Amerikalı kadınların büyük bir çoğunluğu çeşitli hizmetlerde çalışmaktadır. Kadınların büyük bir kısmı da ziraatle uğraşmaktadır.

Bununla birlikte hizmetçilik ve çamaşırcılık önemli bir geçim kaynağıdır. Amerika'da çamaşırcılık işiyle uğraşan kadınların hemen hepsi Amerika'nın yerli ahalisine mensuptur. Hizmetçilik ise çoğunlukla göç eden aileler arasında yaygındır. Ancak son dönemde evlerde hizmetçilik yapan kadın sayısı azaldığından hizmetçi bulmakta güçlük çekilmektedir. Örneğin Amerika'da bir senede hizmetçilik sektöründeki artış % 6 nisbetinde iken katiplikle uğraşan kadın sayısının % 300 arttığına işaret edilmiştir. Amerika'ya göç etmiş Alman kökenli kadınlar bu hizmetlere daha sık girmektedir. Fransızlar ise modistrelilik ve şapkaçılık yaparak para kazanmaktadırlar.

Katiplik yapan kadınların kazancı diğer mesleklerdekilere oranla daha yüksektir. Amerika'da bunların miktarı 100.000 civarındadır. Bunlardan sonra modistre kadınlar gelmekte olup bunların adedi 80.000'dir. Mağazalarda, ticarethanelerde ve diğer müesseselerde istihdam edilenler de yine bu miktardadır. Amerika'da müzikle ilgilenen ve bu sanat dalı ile geçinen 50.000 kadar kadın vardır. Amerika'da boşanan ve yalnız yaşayan kadınların büyük bir kısmı geçimlerini kendileri temin etmektedir. Mesela eşinden ayrılan 114.000 kadından 63.000'i çalışıp çabalayarak geçimini sağlamaktadır ("Şuun-u Mütenevvia (Amerika'da İşçi Kadınlar)" 1908: 224).

ABD'de hizmetçilik mevzusu Osmanlı basınında ilgiyle takip edilmiştir. Servet-i Fûnun'da Amerika'da hizmetçi kızların nasıl bir mevki işgal ettiklerine dikkat çekilmiştir. Yazı esasen "Şimali Amerika Mecmuası" adlı bir dergiden naklen Figaro gazetesinin yazdığı bir makaleden alınmıştır. Yazıya göre, Avrupa'nın muhtelif yerlerinden örneğin İtalya'dan, Norveç'ten İngiltere'den ekonomik durumu iyi olmayan birçok kız Amerika'ya iş bulmak için gitmektedir. Bunların büyük bir kısmı ABD'de hizmetçilik yapmaktadırlar. Ancak bu genç hanımlar hizmetçiliğin adab ve nezaketini bilmedikleri için işverenlerini hoşnut edememişlerdir (Kadri 1894: 326). Zamanla bu durum önemli bir sorun olarak görülmüştür. Buna bir çare olarak yazarlar hizmetçi kızların yetiştirilmesi için okullar açılmasını gündeme getirmişlerdir. Hizmetçilik yaparak geçimini temin etmek ve para kazanmak isteyen kızlar bu okullarda eğitim alacaklar, evde yapılması gereken hizmet ve vazifeleri öğreneceklerdir. Hatta açıcılık okullarına Avrupa'dan öğretmenler getirilmesi dahi düşünülmüştür (Kadri 1894: 327).

Amerika'da bazı genç kızların şöhret sahibi olmak için tiyatroya merak saldığı da dikkat

çeken konular arasındadır. Servet-i Fûnun dergisinde “Musahabe-Amerika’da Genç Kızlar ve Aktrisler” başlığıyla yayımlanan makale esasen Mis Ethel Barrymore tarafından kaleme alınmış olup “Harper’s Bazaar” mecmuasında yayımlanan makalenin tercümesidir. Ethel Barrymore, ABD’de orta ve üst sınıf ailelere mensup kızların tiyatro eğitimi almak ve çalışmak için kendisine çok sayıda mektup gönderdiklerini ve fikir sorduklarını ancak genç hanımların bu yollara tevessül etmemeleri gerektiği, sıcak yuvalarında aile saadeti içerisinde sıradan bir hayat yaşamalarının daha doğru olduğunu belirtmiştir (“Musahabe-Amerika’da Genç Kızlar ve Aktrisler” 1907: 137).

7.Eğitim

Özellikle Meşrutiyet döneminde Batılı bir yaşam tarzı oluşmasıyla birlikte Amerikan kadınının eğitimi, yetişme tarzı, davranış biçimi ailede ve sosyal hayattaki yeri üzerinde çok sayıda makale neşredilmiştir. Bu makaleler genellikle Avrupa’nın çeşitli ülkelerinde Amerika kadınları ile ilgili gözlem ve değerlendirmeleri içeren makalelerin tercümesi şeklindedir. Amerikan kadınıyla ilgili en ayrıntılı makaleler Servet-i Fûnun dergisinde kaleme alınmıştır. Derginin 7 Aralık 1905 tarihli nüshasında “Amerikalı Kızlar” başlığıyla yayımlanan tercüme makalede, Amerikalı kızlarla Avrupalı kızların eğitimi arasındaki farklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Makaledeki değerlendirmelere göre, Amerikalıların içinde buldukları hal ve tavırlar Avrupalılar için de “garip” görünmektedir. Bu “tuhaflık”, özellikle kızların talim ve terbiyesinde takip edilen usullerde alenen ortaya çıkmaktadır. Esasen İngiliz, Alman ve Fransız milletlerinin hangisine mensup olunursa olunsun kızlar, ailesinin bulunduğu mevkiye ve yaşam şekline göre davranış şekli benimsemiştir. Avrupa’da genel olarak kızlar evleninceye kadar ailesinin yanında olup ancak evlilik durumunda ailelerinden ayrılmışlardır. Geleneksel bir tutum içinde kızlar aile içinde söz sahibi olamamışlar, evlenene kadar bir statü ve mevki kazanamamışlardır (“Amerikalı Kızlar” 1905: 124). ABD ise son yirmibeş yılda bu geleneğin tamamen aksine kızlarını eğitmeye başlamıştır. Nitekim ABD’de genç kızlar eğitim ve öğretimlerini yalnız başına bitirmektedirler. Toplumda kızlara bir mevki verilmiştir, kızlar geleceklerini kurmak için yalnız başına çalışmaya alıştırmıştır. Bu noktada Amerikalıları başka milletlerden ayıran en önemli özellik çalışarak servet elde etmektir. Bu nedenle kızlar yaşamlarını refah ve mutluluk içinde geçirmek için çalışmalarını gerektiğini küçük yaşlarda öğrenmişlerdir (“Amerikalı Kızlar” 1905: 124-125).

Osmanlı matbuatı ABD’de kadınların eğitimini ve çeşitli meslek dallarında eğitim görmelerini yakından takip etmiştir. ABD kadını bu anlamda örneklem oluşturmuştur. Örneğin 1888 yılında yayımlanmaya başlayan, kız çocuklarının eğitime öncelik verilmesi için kamuoyu oluşturan ve Şair Nigar Bint-i Osman ve Şair Leyla gibi entelektüel kadınların yazılarına yer veren “Mürüvvet” adlı dergide yer alan bir yazı buna örnek gösterilebilir. Bu yazıda, ABD kadınının çok çeşitli meslek alanlarında eğitim gördüğüne ve topluma faydalı olduğuna dair değerlendirmeler yer alır. Yazıda, Amerika’da yetişen yüzlerce doktor kadının insanlığa büyük hizmetlerde bulunduğu, bu durumun kadınların hürriyet ve ilerlemesine büyük katkı sağladığı, kadınların bu gelişiminin milli adetlerimize de tatbik edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Görüldüğü gibi Amerika’daki kadın doktorların başarıları, toplumun temel değerlerine ters düşmeyecek şekilde Osmanlı kadınına rol model olarak sunulmaktadır (Kılıç 2015: 753). “Amerika’da Kadınlar” başlığıyla verilen bir haberde ise kadınların Amerika’daki sosyal statüleriyle ilgili bilgi aktarılmış, savcı ve polis gibi meslekleri icra eden kadınlara yer verilmiştir (Kılıç 2015: 762).

Keza Servet-i Fünun dergisinde de Amerikan kadınlarının eğitimi ile ilgili değerlendirmeler söz konusudur. Dergide yer alan “*Amerika’da Kadınlar*” başlıklı yazı, Fransa Meclis-i Ayan üyesi Deturnal Dokunstan (?) tarafından kaleme alınan yazının tercümesinden ibarettir. Yazar, Amerika’daki eğitim kurumlarını gezmiş, ilk olarak Stanford, Berkeley’i ardından da Salt Lake, Colorado’ve Chicago’da bulunan üniversiteleri ziyaret etmiş ve öğrencilerin yaşantıları ve eğitim kurumlarıyla ilgili izlenimlerini aktarmıştır (“*Amerika’da Kadınlar*” 1912: 541).

Üniversite eğitimi ile ilgili değerlendirmeler yapılırken Stanford’da üniversite eğitimi alan kız öğrencilerin yaşamı da dile getirilmiştir. Buna göre, genç kızların da erkekler gibi bahçeli büyük binaları, ayrı yatak koşulları vardır. Erkekler ile kızların evleri birbirine yakındır. Bazen de hep bir aradadırlar. Ancak buna rağmen herhangi bir ahlaki sıkıntı yaşanmamıştır. Genç kızlar her gün, hatta geceleri dahi bahçeye, sokağa veya oyun alanlarına çıkarak zaman geçirebilmektedir. Üniversite okuyan genç kızlar bu alanlarda çeşitli oyunlar tertip etmekle birlikte erkekler gibi at binme, koşu, yürüyüş vb. faaliyetlerde bulunabilirler. Genç kızlar halkın tepkisinden çekinmezler. Yazar, ABD’de sadelik ve tabiliğin hakim olduğunu, başka kültürler için alışık olunmayan birçok “*gariplik*” bulunduğunu vurgulamıştır.

Yazar makalesinin devamında ABD’de üniversite gençlerinin tamamen kendi başlarına bırakılmalarının doğru olup olmadığını tartışmış ve “*acaba bu tarz terbiye en emin bir vasıta-i müdafaa, insanın hürriyeti sevk ve idare etmesi en salim bir tedbir, en metin bir terbiye değil midir?*” sorusuna verilecek yanıtın evet olduğu sonucuna varmıştır. Yazar, Fransa’da gençlerin Amerika’daki gibi, oldukça zor olan bu eğitime tabi tutulması gerektiğine, bu tarzda yetişen kız ve erkeklerin ayaklarının üzerinde durabildiklerine ve istedikleri mevkilere gelmek için gerekli donanımı sağladıklarına dikkat çekmiştir (“*Amerika’da Kadınlar*” 1912: 542).

Keza Servet-i Fünun derginin 28 Şubat 1907 tarihli nüshasında “*Musahabe-Amerika’da Kadınlar Nasıl Lakırdı Ederler?*” başlıklı makale Paris’te yayımlanan “*Harper’s Bazaar*” adlı dergiden tercüme edilmiş olup, ABD’de kızların eğitiminden bahsetmektedir. Makalenin yazarı Mr. Henry James, Amerika’daki kız mektebini ziyaret etmiş ve burayla ilgili izlenimlerini aktarmıştır. Buna göre, ABD’de kız mekteplerinde fen ve diğer bilimlerin yanında kızlara konuşma adabını ve usullerini öğreten dersler de verilmektedir. Yazar, okullarda bu tarz derslerin verilmesinin gayet yerinde olduğu, bu uygulamanın diğer ülkelerde de yaygınlaştırılabileceğini ifade etmiştir (“*Musahabe-Amerika’da Kadınlar Nasıl Lakırdı Ederler?*” 1907: 323).

Osmanlı matbuatı, ABD’de kadınlara yönelik eğitim kurumlarının işleyişiyle ilgili bilgilere sıklıkla yer vermiştir. Bu konuda en ayrıntılı bilgiler batıcı bir çizgiye sahip olan Servet-i Fünun dergisinde yer almaktadır. Derginin 30 Mayıs 1907 tarihli nüshasında “*Şuun-u Mütenevvia (Amerika’da Bir Mekteb-i İnas)*” başlığıyla yayımlanan yazıya göre (“*Şuun-u Mütenevvia (Amerika’da Bir Mekteb-i İnas)*” 1907: 127-128), Amerika’da kızların eğitim-öğretiminde çok çeşitli eğitim alanları bulunmaktadır. Kızlar at binmek, kürek çekmek, makinistlik ve gemi kaptanlığı gibi çeşitli becerileri kazanmak için eğitim almaktadır.

Yazının devamında “*Frauen Haym*” adlı bir Almanca mecmuada Amerika’da bulunan kız mekteplerinden birinin eğitimi, düzeni ve idaresi hakkında verilen bilgilere dayandırılarak Amerikan kızlarının aldığı eğitim değerlendirilmiştir. Bu bilgilere göre, ABD kızları, Avrupa kızlarına benzememektedir. ABD’deki genç kızlar Avrupa’nın eğitim usullerine uygun olmayan şekilde tahsil ve terbiye görmektedirler. Philadelphia’da faaliyet gösteren “*Öğünç Mektepleri*” buna örnek gösterilebilir. Bu okul sekiz ay süreyle yatılı olarak eğitim vermektedir. Okulda eğitim ve öğretim alan bir kız öğrenci yıllık 10.000 frank ücret ödemek durumundadır (“*Amerika’da Bir Mekteb-i İnas*” 1907: 127-128).

Eğitim ve öğretim pratik yaşamı destekleyici niteliktedir. Okulun düzenlenmiş derslerinden ayrı olarak spor özellikle önemlidir. Bunun yanında otomobil gezintisi, sandallarda kürek çekme gibi etkinlikler de yer almaktadır. Her hafta bir subay, öğrencilere bir kaç saat askeri ilimlerle ilgili bilgiler verir. Öğrencilere bölük ve tabur talimleri yaptırılır, silah kullanılır. Keza, bir itfaiye subayının yaptırdığı talimle öğrenciler yangın söndürmek için gerekli olan düzeni öğrenirler. Bu okulda eğitim ve öğrenim gören kız öğrenciler muhtemelen Avrupa okullarında eğitim alan kız öğrenciler kadar ilim sahibi değillerdir. Fakat hayat tecrübesine vakıf, kuvvet ve sıhhatleri yerindedir. Amerika'da genç kızlar, okullarında bu şekilde terbiye gördükleri için bunlar hakkında Avrupa eğitim anlayışına göre hüküm verildiği zaman ABD'li kızların tavır ve hareketleri garip ve acayip olarak adlandırılabilir ("Amerika'da Bir Mekteb-i İnas" 1907: 127-128).

Cumhuriyet döneminde ABD'de kadın eğitimine yönelik yazıların devam ettiği görülmektedir. Örneğin "Süs" dergisinde Amerikan kadınlarının eğitimi hususunda yazılar yayınlanmıştır. Necibe Süreyya tarafından kaleme alınan bir makale "Amerika'da Kadın Darülfünunları" başlığını taşımaktadır. Yazar, Amerika'da bulunan darülfünunların incelenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Mesela Harvard Darülfünunu'nda kız öğrencilerin erkeklerle aynı imkanlara sahip olduğunun altı çizilmiştir. Harvard'ın Avrupa darülfünunlarına benzemediğini, binaların basit ve pratik olduğunu, geniş bir alan içerisinde dershaneler, laboratuvarlar, kütüphaneler, fen ve sanat müzeleri ve öğrencilerin kaldığı ikametgahlar bulunduğunu ve kız öğrencilerin bu alanların hepsinden faydalandıklarını dile getirmiştir. Necibe Süreyya, sözlerine şu şekilde devam etmiştir; "...manasız bir gururla hayatını temin edemeyip, miskin ve atıl, sürünerek bir iş tutamadığından tahsilinden mahrum kalmak yerine, tahsilini ikmal edip en yüksek derece-i terakkiye ulaşmak amacıyla çalışmak, en basit bir işi üzerine almaya razı olan kadın veya erkek, bir ilim talebesi mazur ve hatta makbul değil midir?" (Necibe Süreyya 1924: 309).

8.ABD'de Kadınların Siyasal Hakları

Osmanlı basınının ABD kadını ile ilgili takip ettiği en önemli hususlardan birisi de Amerika'da kadınlara verilen siyasal haklarla ilgili idi. Bu meyanda Amerika'nın feminizm hareketinin gelişiminde önemli bir etkiye sahip olduğu sıklıkla vurgulanmıştır. Örneğin Şinasi ve Ebûzziya Tevfik'in 1880'de çıkarmaya başladığı ve oldukça uzun bir yayım hayatı sürdüren Mecmua-yı Ebuzziya'nın 30 Mayıs 1912 tarihli nüshasında "Feminizm Meselesi (Amerika'da Feminizm)" başlıklı bir yazı kaleme alınmıştır. Yazıda Feminizm'in tarihçesine değinilerek, kadın erkek eşitliğinin sağlanması fikrinin ilk olarak Fransa'da ortaya çıktığı, bilahare 1793 yılında Siege ve Condorcet'te bir kongrenin toplandığı belirtilmiştir (Ebu'z-Ziya 1912: 232). 1832'de ise İngiltere'de kadınların hukukuna yönelik girişimlerin arttığına dikkat çekilmiştir (Ebu'z-Ziya 1912: 235). 1869'da Feminizm meselesinin iyiden iyiye yayıldığı, bir yıl içerisinde Amerika'da 2-3 bin üyeye sahip cemiyetler kurulduğu belirtilmiştir. Bilahare bu cemiyetler 1890'da "Amerika Nisvanının Hukuk-u İçtimaiye Cemiyeti" adıyla birleştirilmiştir (Ebu'z-Ziya 1912: 236).

Osmanlı basını ABD'deki kadın hakları ile ilgili gelişmelerden bahsederken bu hususta ABD'nin önemli bir merkez olduğuna vurgu yapmıştır. Örneğin II. Meşrutiyet'in ilanından sonra kurulan ve Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu şartları siyasi, sosyal ve ekonomik açılardan değerlendirmeyi amaçlayan ve bu meseleler karşısında çözüm yolları ortaya koyan (Barış 2010: 49-50) Resimli Kitap'ın Mart 1911 tarihli nüshasında, Ertuğruloğlu mahlasıyla yazılmış "Avrupa'da Kadınlara Hak -7- Hukuk-u Siyasiyye ve Amerika'da Kadınlar" başlıklı bir

makale neşredilmiştir. Esasen Haziran 1904'te Berlin'de kaleme alınan yazıda (Ertuğruloğlu 1911: 306), ABD'deki gelişmelere dikkat çekilmiştir. Bu meyanda son dönemde temel haklar konusunda yaşanan gelişmelerin en önemli merkezinin ABD olduğu, zira siyahların köleliği kaldırma çabası, kadınlara hak verilmesi, kadınların cemiyet üyeliğine girmesi gibi gelişmelerin ilk defa ABD'de ortaya atıldığı ve uygulandığı belirtilmiştir (Ertuğruloğlu 1911: 297).

Yine 23 Kasım 1916'da Servet-i Fûnun'da "*Amerika'da İntihab Nasıl Cereyan Etti*" başlığını taşıyan bir yazı da bu konuya eğilmektedir. Daily Telegraph'tan aktarılan bilgide Amerika'da ilk kez 600 bin kadının oy verdiği, partilerin kadınları kendi tarafına çekmek için çaba gösterdiği bildirilmiştir ("*Amerika Meclisi Mebusanında Kadın*" 1916: 308). Derginin aynı tarihli nüshasında ise "*Amerika Meclis-i Mebusanında Kadın*" başlıklı bir yazı bulunmaktadır. Bu yazı, "*Berlin Tageblatt*" ve Newyork'dan "*Morning Post*"'un telgrafına dayandırılmaktadır. Buna göre, Amerika parlamentosunda ilk defa bir kadının Meclis-i Mebusan'a üye seçildiği vurgulanmıştır ("*Amerika Meclisi Mebusanında Kadın*" 1916: 309).

Yazıda, ABD kadınının mevcut durumu sorguladığına dikkat çekilmiştir. Bu meyanda yapılan değerlendirmelere göre; ABD'de kadınların erkek gibi hür, eşit, istediği gibi çalışma hakkına sahip olması kadın meselelerini irdelemelerine zemin hazırlamıştır (Ertuğruloğlu 1911: 297). Geline nokta ABD kadını şu sorulara cevap aramaktadır; "*Kadın hür, eşit, hak sahibi olabilir mi?, Erkekler niçin hür, erkekler niçin kimseye tabii değil, erkekler niçin hak sahibi? Bu sorulara verilen yanıtlar ise "erkeklerin erkek olduğu için değil insan oldukları için hür ve hak sahibi" olduklarıdır. Kadın da hür ve hak sahibi olmak için aynı özelliğe sahiptir. O halde kadın ne için hür değil, ne için hak sahibi değil?" sorusuna cevap aranmaktadır. Bu durum erkeklerin adaletsizliğine bağlanmıştır. Adaletsizlik ise eski dünyaya özgüdür. Yeni Amerika kültürüne uymamaktadır. ABD kadınları bu hususta şunları ifade etmektedir;*

"Cemiyetimizin içinde belli bir adaletsizlik hüküm sürüyor. Kadının cemiyet azası gibi sayılmaması bir adaletsizliktir. Kadınlar hürdür, müstakildir, hak sahibidir. Erkek ile her şeyde eşittir. Erkeğe nasıl şahsi hürriyetler verilir ise kadına da verilmelidir, erkek nasıl cemiyet işlerine karışabiliyor ise, kadın da karışabilmelidir. Yani erkeğin hukuk-u siyasiyesi kadına da lazımdır. Kadına lazım olan bu hakkı vermemek, onu cemiyet işleri için çalışmadan mahrum etmek kadınlar ile beraber cemiyetin kendisine de zarardır. Hem sonra, hükümet dediğimiz idare, kendi idaresi altında olan kimselerin hepsinden ayrı müsaade almadıkça, meşru' değildir. Halbuki, bu güne kadar hükümet kadınların yani yarı cemiyet azasının müsaadesini almamıştır. Bugünkü hükümetler hep meşru olmayan hükümetlerdir. Demek insaniyet hala devr-i istibdadındadır. Kadının, hükümete kendisini idareye müsadesi, rey vermesi iledir. Kadınlar ne vakit erkekler gibi aynı surette heyet-i kanuniyeleri intihab edebileceklerdir, o zaman hükümetler meşru olacaktır. Cemiyet istibdat devrinden kurtulacaktır. Hakikaten kadınların müsaadesi olmayarak cemiyetlerin nasıl idare edildiklerine şaşmamak mümkün değildir!" (Ertuğruloğlu 1911: 299).

Bu gelişmeler ışığında Amerika'da erkeklerin kadın haklarını kabullendiği, kadınların son yüzyıllarda istedikleri hakları elde edebildikleri, bu noktada ABD'nin Avrupa'daki parlamenterlerden daha serbest düşünceli olduklarının altı çizilmiştir. ABD'de aile hayatının değiştiği, kadının evinde serbest hareket ettiği, kadının erkeğe yakın şartlarda çalışmaya başladığı vurgulanmıştır. Nihayet ABD'de kadın, cemiyet hayatına katılmış, memur, öğretmen, avukat, hakim gibi çeşitli mesleklerde hizmet vermeye başlamıştır (Ertuğruloğlu 1911: 299). Kadının statüsü değişmiş, aile içinde ve sosyal hayatta kadın erkek eşitliği sağlanmaya başlamıştır (Ertuğruloğlu 1911: 302; Örnek 2015: 107-108).

Yazının devamında Avrupa, kadın hakları hususunda eleştirilmiştir. Buna göre Avrupalılar için Amerika kadınlarının kazandığı hakları anlamak biraz güçtür. Amerika kadını Avrupa kadınına benzemez. Çünkü ABD kadını toplumsal hayatta aktiftir, erkek gibi çalışır ve iş üretir. Dolayısıyla kadının gücü ve yeteneği oldukça gelişmiştir. ABD kadını iyi düşünür, açık söyler ve çok çalışır. Avrupa kadınlarının esir oldukları ihtiyaçlar, ABD kadınında görülmez. Bu gelişmelere paralel olarak ABD'de erkekle kadın arasında haklar ve özgürlükler bakımından fark kalmamıştır (Ertuğruloğlu 1911: 300) Zira Amerika'da kölelik kaldırıldıktan hemen sonra kadınların siyasi haklarını elde etmekle ilgili mücadele de başlamıştır. Nihayet 1869 tarihinde ABD'de Wyoming Eyaleti'nde ilk defa siyasi, hukuki ve medeni haklar bakımından kadın-erkek eşitliği sağlanmıştır (Ertuğruloğlu 1911: 302; Örnek 2015: 107-108). Siyasi haklar verildikten iki yıl sonra Wyoming valisi şu şekilde bir açıklama yapmıştır;

“İki seneden beri kadına bütün hürriyetini veren kanun tatbik edilmektedir. Şimdi kadınlar erkekler gibi jüri olmakda ve intihab hakkını kullanmaktadır. Kadınların, kendileri için yeni olan bu vazifelerde şaşıracakları, kabiliyetsizliklerini gösterecekleri zan edilir idi, hakikat öyle çıkmadı, kadınlar erkekler kadar maharet, metanet ve fikr-i selamet gösterdiler. Bu tecrübe kadınlar hakkında hala mevcut olan asılsız fikirlere güzel bir cevaptır” (Ertuğruloğlu 1911: 301).

Wyoming'de kadınlara verilen haklar yakın eyaletleri de harekete geçirmiştir. Kadınlara belediye seçimlerinde haklar tanınmaya başlamıştır. Nihayet 1894 senesinde Colorado hükümeti de kadının siyasi haklarını kabul etmiştir. Wyoming ile birlikte Colorado hükümetinin kadın ve erkek temsilcileri kongrede yerlerini almışlardır. Bir yıl sonra ise Dakota, Utah gibi eyaletler anayasa değişikliğine giderek kadınlara siyasal haklar vermiştir (Ertuğruloğlu 1911: 302). 1911'e gelindiğinde ABD'de 16 eyalet kadınların parlamentoya seçilmesini kabul etmiştir. Belediye seçimlerine katılma hakkı ise bütün eyaletler tarafından tanınmıştır.

Wyoming eyaletinde ve diğer bölgelerde kadınlara verilen haklar, Avrupa'da eleştiri konusu olmuştur. Seçim günlerinde kadın ve erkeğin birlikte oy vermesinin karışıklığa neden olacağı savunulmuştur. ABD'deki gelişmelere paralel olarak Yeni Zellanda'da kadına siyasi haklar verilmiş, bu durum bazı İngiliz gazeteciler tarafından eleştirilmiştir.

“On onbeş seneden beri kadınlara verilen intihab hakkında cemiyet için acayibane neticeler çıktı. Bazı adamlar bu yeni değişimden büyük şeyler ümid ediyorlar idi. Nihayet ne olabilirdi? Kadınlar erkek gibi ellerine bir intihab kağıdı alıp, onun üzerine istediği ismi yazmak ile dünyayı altüst mü edecekler idi? Yeni Zellanda bir zaman nasıl idare ediliyor ise bu gün de öyle idare edilmektedir. Kadın hukuk-u siyasiyesininin memleket idaresine, hayatına o kadar tesiri yoktur... Kadın için intihab hakkı namzetleri ürkütecek manasız, geçer, sürmez bir rüzgardır. Parlamentoya girmek ise yalnız “kadın hırsı” kelimesiyle anlatılabilecek bir kadın ihtiyacından ileri gelmektedir. Bazı kadınlar parlamentoya girecekler, alelhusus kadınların en şöhret hırslıları, insaniyet hukuku mihrabına yaklaşmak hakkını kazanacak ve parlamentoya girince bitmez tükenmez kadın ihtirasları nutukları ile erkeklere hükmetmek, erkekleri ellerinde oynatmak için savaşıacaklardır...” (Ertuğruloğlu 1911: 304-305).

Makalede bu değerlendirmeye karşı çıkılmış, aksine kadınların her gelişmeyi yakından takip ettikleri, her meselede ciddiyetle davrandıkları ve vatanın faydasını düşündükleri belirtilmiştir. Avrupa'da esaret halinde bilinen kadının bu halinden sıyrıldığı, kadının siyasi

tecrübesinin zamanla artması halinde, erkekler gibi istediği eğitimi ve fikri savunabileceği, kadınlardan da erkekler gibi bir siyasi hayatta varolacağı şüphesizdir. Hatta demokratlar kadınların toplumsal meselelerde söz sahibi olması halinde insanîyet için son derecede büyük bir saadet olacağına düşünmektedirler (Ertuğruloğlu 1911: 306).

Amerika'da başlayan feminist hareketin gelişme evreleri Cumhuriyet döneminde de yakından takip edilmiştir. Örneğin Süs dergisinin 7 Haziran 1924 tarihli nüshasında yer alan "Kadın Hayatı/Amerika ve Hindistan'da Kadınlar" başlıklı yazıda Helen Hamilton Gardener'in ABD'deki feminist harekete katkıları üzerinde durulmuştur. Helen Hamilton Gardener'in otuzbeş yıl boyunca Amerika'da Feminizm hareketinin başında bulunduğu, son dönemde "Hıdemat-ı mülkiye komisyonu" başkanlığına tayin olduğu, bu şekilde ABD'nin bütün eyaletlerine tayin edilen resmi memurları seçtiği bildirilmiştir. Yazının devamında, Feminizm hareketinde ABD'nin çok ileriye gittiği, Amerika Feminist Fırkası'nın yakın zamanda konferans düzenleyerek uluslararası bir kadın kongresinin toplanmasına karar verdiği belirtilmiştir. Bu kongrenin, bir kadın parlamentosu şeklinde olacağı ve bütün dünya kadınlarının ortak menfaatlerini savunarak kadınlarla ilgili meselelere çözüm yolları arayacağına dikkat çekilmiştir. Ayrıca kongre her ülkedeki feminist hareketi himayesi altında bulunduracaktır ("Kadın Hayatı 1924: 12).

Öte yandan Avrupa'da bilimsel alanda yaşanan gelişmelerin feminist harekete katkı sağladığına yönelik yazılar da Cumhuriyet öncesinde dergilerde sıklıkla yer almıştır. Örneğin II. Meşrutiyet döneminde yayımlanan ve feminist bir çizgiye sahip kadın dergilerinden olan Süs dergisinin 25 Ağustos 1923 tarihli nüshasında yer alan Doktor Kareyn, "16.000.000 Kari'ye Malik Amerika Muharriri, Kadının Muzafferiyeti" başlıklı yazı buna örnek gösterilebilir (Doktor Kareyn 1923: 3). Bilim dünyasında canlılar üzerinde yapılan incelemeler sonucunda ortaya çıkan gerçekliğin kadının önemini arttırdığına dair değerlendirmeler bulunmaktadır. Yazıya göre, dünyanın erkek için yaratıldığı ve kadının başlıca işinin erkek çocuk dünyaya getirmekten ibaret olduğu düşüncesine çok yakın bir zamana kadar itiraz edilmemiştir. Ancak son dönemde yapılan bilimsel çalışmalar sonucunda ortaya çıkan gerçekler, bu eski inanışa şiddetli bir darbe indirmiştir. Zira bu çalışmalarda kainatın dişi olmasının muhtemel olduğuna kanaat getirilmiştir. Çünkü hayatın devamını sağlayan, doğuran ve büyüten canlı, dişidir. Kadın neslin devamını sağlarken erkek ona hizmet etmek, onu himaye ve müdafaa etmek için vardır. Çünkü, tabiatın büyük ve hakim arzusu hayatın devam etmesidir (Doktor Kareyn 1923: 3).

SONUÇ

Bu çalışmanın temel amacı, Osmanlı Devleti'nin son dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında yayımlanan dergilerde Amerikan kadını imgesini çözümlemek olarak tanımlanmıştır. Osmanlı süreli yayınlarında ABD kadını irdelendiğinde, çalışan ve üreten kadın olarak Türk kadınına model gösterildiği ifade edilebilir. Osmanlı basınının idealize ettiği ABD kadını, sosyal hayatta erkekler kadar etkili, profesyonel çalışma hayatında varlığı hissedilen, serbest hareket eden, erkeklerle eşit haklara sahip olma yolunda diğer ülkelerden daha ileri konumda olan kadın imajıdır. Ancak bu imaja rağmen Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi süreli yayınlarında ABD kadını annelik hususunda yetersiz olarak ifade edilmiştir.

Öte yandan Türk basınında ABD kadını ile ilgili bir ikilem de söz konusudur. Bu ikilem zaman zaman taşrada ve şehirde yaşayan kadın arasında olduğu gibi, bazen da varlıklı ve varlıksız kadınlar arasındadır. Dolayısıyla yukarıda ifade edilen ABD kadınının özelliklerini bütün kadınlarda görmek oldukça zordur. Bu noktada sıradan hayatlara sahip kadınların yaşantısıyla ilgili örneklem oldukça azdır. Hal böyle olunca Türk basınının çizdiği ABD kadını imajının, ABD toplumunun çok kültürlülüğü dikkate alındığında toplumun tamamını

yansıtmadığı savunulabilir. Ancak bu imaj gerçek hayatta, kenarda ya da taşrada yaşayan kadını yansıtmaktan daha ziyade Batılı kadın imgesinin bir parçası olan ve hatta Avrupa kadınından daha önde olduğu kabul edilen ABD kadınının model olarak alınmasıyla yakından ilgilidir.

Netice itibarıyla Osmanlı'nın son dönemlerinde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında yayımlanan dergilerde ABD kadını imajı yeni bir dünya zihniyetiyle şekillenmiş, özgür, profesyonel olarak çalışan, erkeklerle eşit hak ve hukuka sahip, geleneklerin bağlayıcılığından kurtulmuş, akıl ve mantık çerçevesinde hareket eden, davranışlarında "tuhaf/garip" bir kadın olarak idealize edilmiştir. Bu noktada Amerikan kadını Türk kadınına bir örneklem olarak sunulmuştur. Özellikle Osmanlı'nın son döneminde oluşmaya başlayan ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında idealize edilen "yeni kadın" modelinin inşasında ABD kadını kamusal hayattaki varlığı, çalışma hayatı ve kadın erkek eşitliğinin sağlanması açısından bir model olarak görülmüştür.

KAYNAKÇA

- "Amerika Meclisi Mebusanından Kadın" (1916 Kasım 23, 10 Teşrinisani 1332), Servet-i Fünun, C 51 (1326): 308.
- "Amerika'da Ev Kadınları", (1923, 23 Haziran 1339) Süs, C 1 (2): 10.
- "Amerika'da Kadınlar" (1912 Nisan 18/5 Nisan 1328), Servet-i Fünun, C 42 (1089): 541-542.
- "Amerika'da Nasıl İzdivaç Ediyorlar?" (1914 Şubat 26/13 Şubat 1329), Musavver Malumat-ı Nafia, C 1 (1): 15.
- "Şuun-u İctimaiyye (Amerika'da Taaddüd-i Zevcatı Kabul Eden Akvam)" (1914 Nisan 9/27 Mart 1330), Musavver Malumat-ı Nafia, C 1 (7): 110.
- "Şuun-i Mütenevvia/Amerikalılarda İzdivaç" (1906 Ocak 24/12 Kanunusani 1321), Servet-i Fünun, C 30 (770): 248.
- "Amerikalı Kızlar" 1905 Aralık 7/24 Teşrinisani 1321), Servet-i Fünun, C 30 (763): 124-127.
- "Kadın Hayatı/Amerika ve Hindistan'da Kadınlar" (1924/7 Haziran 1340), Süs, C 1 (52): 12.
- "Musahabe-Amerika Kadınları" (1906 Kasım 8/26 Teşrinievvel 1322), Servet-i Fünun, C 32 (811): 27.
- "Musahabe-Amerika'da Genç Kızlar ve Aktrisler", Servet-i Fünun, 32:822 (11 Kanunusani 1322/24 Ocak 1907), s. 137.
- "Musahabe-Amerika'da Kadınlar Nasıl Lakırdı Ederler?" (1907 Şubat 28/15 Şubat 1322), Servet-i Fünun, C 32 (827): 323.
- "Mühendis Bir Kadın" (1913 Temmuz 31/18 Temmuz 1329), Servet-i Fünun, C 45 (1156): 273.
- "Mütenevvia (Amerika'daki Çalışan Kadınların Sayısı ve Aldıkları Maaş Hakkında İstatistik)" (1893 Ocak 20, 7 Kanunusani 1308), Servet-i Fünun, C 2 (97): 300.
- "Şuun-u İctimaiyye (Amerika'da Taaddüd-i Zevcatı Kabul Eden Akvam)" (1914 Nisan 9/27 Mart 1330) Musavver Malumat-ı Nafia, C 1 (7): 110.
- "Şuun-i Mütenevvia (Amerikanın Zengin Kadınları)" (1906 Ocak 25/12 Kanunusani 1321), Servet-i Fünun C 30 (770): 248.
- "Şuun-u Mütenevvia (Amerika'da Bir Mekteb-i İnas)" (1907 Mayıs 30/17 Mayıs 1323), Servet-i Fünun, C 33 (840): 127-128.
- "Şuun-u Mütenevvia (Amerika'da İşçi Kadınlar)" (1908 Temmuz 9/26 Haziran 1324), Servet-i Fünun, C 35 (898): 223-224.
- ACUN, Fatma (2007 Aralık), "Görsel Verilerde Kadın İmajı", SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (16): 91-112.
- ARAT, Yeşim (1998), "Türkiye'de Modernleşme Projesi ve Kadınlar", Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik, Edt. Sibel Bozdoğan, Reşat Kasaba, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- BAKACAK, Ayça Gelgeç (2009 Güz), "Cumhuriyet Dönemi Kadın İmgesi Üzerine Bir Değerlendirme", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, (44): 627-638.
- BARIŞ, Tayfun (2010), Resimli Kitap Dergisi'nin İncelenmesi (9-16. Sayılar), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bintü'r- Reşad Seyyide (1909 Ocak 13/31 Kanunuevvel 1324), "Amerika Nisvanı", Mehasin, C 1 (5): 352-356.
- ÇAKIR, Serpil (1996), Osmanlı Kadın Hareketi, 2. Baskı, İstanbul: Metis Yay.
- DOĞAN, Sabiha (2012), Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Aydın Kadınlar; Şair ve Yazarlar (1850-1950), İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Doktor Kareyn (1923/25 Ağustos 1339), "16.000.000 Kari'ye Malik Amerika Muharriri, Kadının Muzafferiyeti", Süs, C 1 (11): 3.
- Ebu'z-Ziya (1912 Mayıs 30/13 Cemaziyelahir 1330), "Feminizm Meselesi (Amerika'da Feminizm)", Mecmua-yı Ebuziyya, C 14 (148): 232-236.
- ELİUZ, Ülkü (2008 Güz), "Meşrutiyete Giden Süreçte Yeni Kadın İmgesi: Fatma Makbule Leman", Bilig, (47): 177-192.
- Ertuğruloğlu (1911 Mart/Mart 1327), "Avrupa'da Kadınlara Hak-Hukuk-u Siyasiyye ve Amerika'da Kadınlar", Resimli Kitap, C 5 (28): 297-306.
- Hüseyin Cahit (1899 Aralık 7/25 Teşrinisani 1315), "Amerika Hayatı-Nişanlanma ve Evlenme", Servet-i Fünun, C 18 (456): 213-217.
- Kadir (1895 Temmuz 26/13 Temmuz 1311), "Amerikalı Bir Dilber (Amerika Nisvanı Hakkında

- Mutalaat", Servet-i Fünun C 9 (228): 309-310.
- Kadri (1894 Şubat 2/20 Kanunusani 1309), "Amerika'da Hizmetçi Kızlar ve Maişet-i Aile", Servet-i Fünun, C 6 (151): 326-327.
- KAPLAN, Leyla (1998), Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960), Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yay.
- KARTAL, Cemile Burcu (2008 Mart), "II. Meşrutiyet'in Cumhuriyet'e Mirası: "Makbul Kadınlar"", İÜ. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, (38): 215-238.
- KILIÇ, Neslihan (2015), "Osmanlı Kadın Dergilerine Bir Örnek: Mürüvvet", İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, C 4 (3): 744-769.
- KURNAZ, Şefika (1992), Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923), İstanbul: MEB. Yay.
- Emine M. R. (Mütercimi) (1925/26 Şubat 1341), "Amerikalı Kadınlar (Nasıl Bir Zevce ve Valideler)", Asar-ı Nisvan, C 1 (3): 2-4.
- Necibe Süreyya (1924/9 Şubat 1340), "Amerika'da Kadın Darülfünunları", Süs, C 1 (35): 309.
- ÖRNEK, Serdar (2015), "ABD'de Kadın Haklarının Gelişimi", Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi KOSBED, (29): 105-129